

CHILE BULLETINEN

Nr 7

1976

Årgång 4

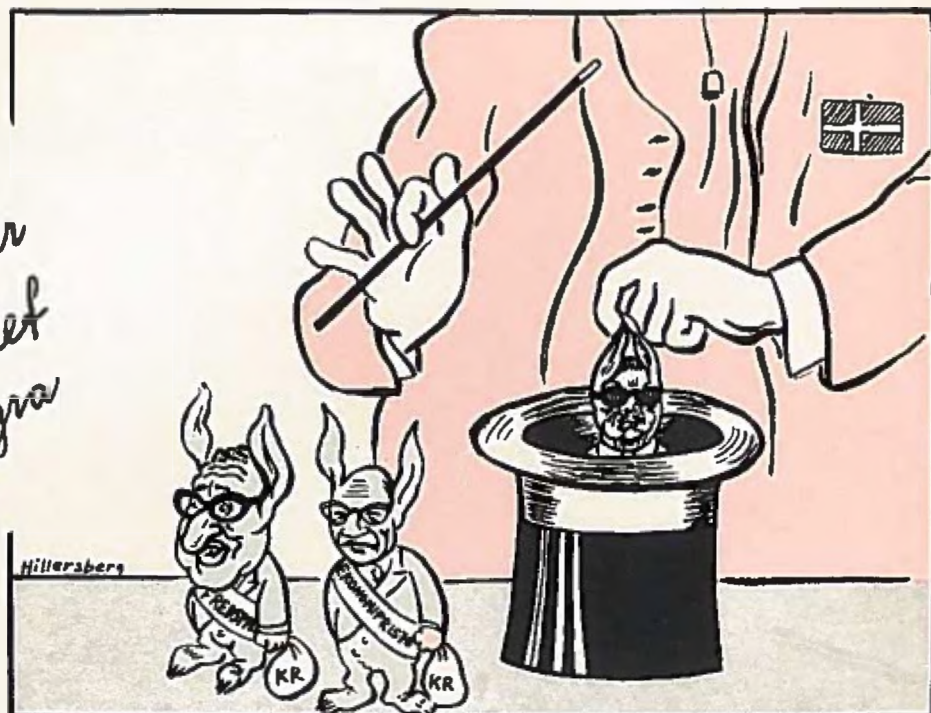
Pris 3.-

**Nobelpristagaren Milton Friedmans
"KAPITALISM OCH FRIHET"
HÄRSKAR I CHILE**

FRIEDMAN TAR PRISET

*Blir det kanske
litteraturpriset
nästa gång - har
manne Pinochet
skrivit några
dikter?*

• Fri företagsamhet. Naturliga löner och priser. Stabil ekonomi. Så beskriver Milton Friedman sitt ideala Chile i teorin.

• Fri svält. Naturlig arbetslöshet. Stabilt förtryck. Där har ni Milton Friedman i praktiken.

Milton Friedman, professor i ekonomi vid Chicagouniversitetet i USA, rådgivare till president Nixon, Rockefeller, militärdiktaturena i Brasilien och Chile m fl, är företrädare för den så kallade monetaristiska skolan (eller Chicago-skolan).

Till skillnad från andra borgerliga ekonomer, till exempel de keynesianska, tror inte monetaristerna på att balansera ekonomin med skatter och offentliga utgifter.

De hävdar också att en »naturlig» arbetslöshet måste tillåtas för att man ska kunna undvika inflation.

I Chile är den »naturliga» arbetslösheten ca 30 %.

Fri företagsamhet

Friedman & Co är mycket negativa till statliga ingrepp av vilket slag det vara må. Statlig konjunkturpolitik har aldrig effekt vid rätt tidpunkt, säger de.

Nej, tacka vet de den fria företagsamheten, som gör att ekonomin reglerar sig själv genom lagen om tillgång och efterfrågan. Alla varor och tjänster, inklusive sjukvård och utbildning, finner sina »naturliga» pris om de köps och säljs av »fria» företagare och konsumenter.

Monopol som dikterar priserna är mycket sällsynta i monetaristernas verklighet.

Den fria måste ha rätten att göra sig rik, och rätten att svälta ihjäl. En sån sak som gratisutdelningen av mjölk till barnen i Chile under Allende måste ha irriterat monetaristerna: det snedvred ju hela ekonomin...

Fackföreningarnas kamp för högre löner tillhör också Friedmans käpphästar. Den förhindrar en »naturlig» lönebildning.

Chilekuppen gav monetaristerna ett helt land som »laboratorium». Nu skulle de få visa »den fria marknadens välsignelser» i praktiken -

under betryggande beskydd av militärjuntans bajonetter. Laboratorieassistenter fanns redan på plats. Pinochets finansministrar Leniz och Cauas, ekonomister de Castro och juntans alla ekonomer hade fått en grundlig utbildning i ekonomisk teori enligt Chicagomodellen. Detta inom ramen för ett 20-årigt samarbete mellan University of Chicago och Katolska universitetet i Santiago.

Före kuppen hade också Friedmans chilenska skyddslingar fått pengar av CIA för hemlig ekonomisk forskning, vars resultat de nu kunde tillämpa.

Friedman och hans kumpan Arnold Harberger, även han professor vid Chicagouniversitetet, gjorde flera besök i Chile, från juli 1974 till mars 1975.

Harberger var vid sitt första besök »förvånad över att landet har kunnat komma till rätta med ett så omfattande ekonomiskt kaos på så kort tid och till så låga kostnader».

Samme man hävdade 1974 att »Chile är det första land som framgångsrikt och på kort tid har tagit sig ur en nästan galopperande inflation... utan våld!»

Juntadrömmen...

Hur det var och är med våldet vet vi alla. Och med framgången var det inte heller som Harberger påstod:

Efter kuppen hade Chicago-pojkarna i juntan satt igång. Nu skulle inflationen hävas, betalningsproblemen fixas, den »överdrivna» sociala tryggheten bort, jord- och fabriks-ockupationerna stoppas.

Man var beredd på en kort period av häftig inflation, när UP-tidens prisregleringar avskaffades och priserna intog sina »naturliga» lägen. Sedan skulle det nya, »fria» Chile, där arbetarorganisationerna krossats i blod, vara stabilt och locka till sig massor av utländskt kapital.

På vissa punkter slog junta-ekonomernas planer in. Real-lönerna sjönk drastiskt, massornas köpkraft föll med dem, och köerna utanför affärerna försvann. Monopoliseringen av det chilenska näringslivet accelererade. Och priserna fick raketfart upp i höjden.

... gick i kras

Sen började problemen för monetaristerna. Priserna vägrade stanna kvar på sin nya

MED BLODIGA HÄNDER!

Nobelpriset i ekonomisk vetenskap är inget vanligt Nobelpris. Medan alla de övriga prissummorna hämtas ur avkastningen från Alfred Nobels arvsfond, så kommer ekonomipriset från en fond som Sveriges Riksbank inrättade 1968 i samband med sitt 300-årsjubileum. Pengarna utgör en del av 1967 års överskott från Riksbankens verksamhet.

Milton Friedmans pris på 681 000 kronor är alltså *allmänna medel*, även om det inte är skattepengar. Detta gör prisutdelningen till en ännu större provokation. Låt oss ta en titt på herrarna som ligger bakom missbruket av våra pengar:

De är alla professorer i ekonomi och de är alla ledamöter i Kungliga Vetenskapsakademien, som beslutar om priset. De utgör en särskild kommitté inom akademien, och föreslår pristagare i ekonomisk vetenskap för akademiens övriga ledamöter. Eftersom kommittén består av sakkunniga blir deras förslag i praktiken ett beslut.

Här är listan på priskommitténs delegater:

- Erik Lundberg, Stockholms universitet

- Ragnar Bentzel, Uppsala universitet
- Herman Wold, Uppsala universitet
- Assar Lindbeck, Stockholms universitet
- Sune Carlsson, Uppsala universitet

Stadgarna för ekonomipriset är baserade på Nobelstiftelsens grundstadgar och därmed Alfred Nobels testamente. Där föreskrivs att priset ska gå till »dem som under det förlupna året har gjort mänskligheten den största nytta».

Vad priskommittén bryr sig om den paragrafen framgår av intervjun med ordföranden Erik Lundberg på sista sidan av Chilebulletinen.

Lundberg förnekade för övrigt under intervjun att Friedman skulle bära ansvar för Chilejuntans förtryckarpolitik. Men i vetenskapsakademiens officiella motivering till priset, heter det:

»det hör till sällsyntheterna att en ekonom direkt och indirekt har nått ett sådant inflytande inte bara på vetenskaplig forskning utan också på faktisk politik som Friedman fått».

M.N.

nivå. Inflationen var under 1974 590 % enligt Världsbanken. Konkurserna duggade tätt bland småföretagen. Av den miljardström av utländska investeringar juntan väntat sig kom i verkligheten bara några få, ynka miljoner.

De internationella kreditinstitutionerna och utländska regeringarna fortsatte visserligen att ge juntan lån, men de knorrade alltmer högljutt om »bristande kreditvärdighet». Handelsbalansen såg ganska dyster ut, trots de höga kopparpriserna under 1974. När de sedan sjönk, och förblev extremt låga, under 1975 blev situationen mycket allvarlig.

Friedman rycker in

I det läget var det dags för Friedman och Harberger att rycka in.

I mars 1975 föreläste båda professorerna i Santiago om Chiles ekonomiska problem, och hur man skulle ta sig ur dem. Friedman ställde diagnos:

»Chiles stora problem är att 40 % av nationalinkomsten är statliga utgifter. En fjärdedel av dessa utgifter finansieras med utgivning av pengar. Det är roten till inflationen».

Hans recept var i korthet:

- Statsutgifterna måste skäras ner drastiskt, med 20–25 %. »En chockbehandling är enda utvägen».
- De statliga företagen, inklusive koppargruvorna, bör överföras i privata händer.

Juntan tog fasta på Friedmans chockrecept. Man hoppades kunna hejda inflationen under återstoden av 1975. Och se, efter en månatlig inflation på 21, 16 respektive 20 % under april, maj och juni sjönk inflationen till 9,3 % i juli och höll sig mellan 7 och 10 i fem månader.

Jubel i förtid

Juntaekonomerna jublade. Inflationen var nästan knäckt! Men pessimistiska ekonomer var rädda för att inflationen skulle stabilisera sig kring 8 % per månad, och att det skulle behövas en ny »chock» för att få ner den ytterligare.

Det skulle vara politiskt omöjligt. Redan den första chocken hade åstadkommit en djup ekonomisk kris som drabbat det stora folkflertalet hårt. Att fortsätta med upprepade chocker var att riskera att »operationen lyckas, men patienten dör».

Så kom statistiken över prishöjningarna i januari 1976 – 10,5 %. Och i mars 13,5 %! Trots att statsutgifterna minskats med en tredjedel under 1975 genom att man skurit ner på utbildning, socialvård, hälsovård, bostäder.

Friedman:

»Inte hårt nog!»

Friedman hävdade att misslyckandet berodde på att juntan inte genomfört hans chockbehandling tillräckligt hårt. Men det finns andra förklaringar:

- Vinsthungriga, prisdiktande monopol var inte så sällsynta som monetaristerna ville tro. Många storföretag tjänade på att sälja mindre till högre priser. De drev också på inflationen med spekulationer.

- Om man skär hårt i de sociala utgifterna, och sänker befolkningens levnadsstandard kraftigt, så blir folk missnöjda. Alltså behövs det en stor förtryckarapparat för att regeringen ska kunna hålla sig vid makten. Och mycket polis och militär medför stora statsutgifter, som medför in-

flation. (»Försvarsutgifterna» steg under 1976 till 10 % av statsbudgeten mot traditionellt ca 2 %.)

Inte ens Pinochet kan lyfta sig själv i håret.

Fler meriter för Friedmans apostlar

Detta har juntan också gjort i Friedmans och Chicago-skolans anda:

Minskat statens roll i ekonomin genom att återlämna exproprierade företag till det privata näringslivet. Privatiserat sjukvård och utbildning. Hållit lönerna nere, och när folk inte längre har haft råd att köpa, inriktat industrin på export. Avvecklat jordreformen och återlämnat jord till de forna ägarna.

Resultat: arbetslöshet, svält, ekonomiskt och socialt förtryck.

»Är Milton Friedman och hans elever övertygade om att de inte har blod på sina händer?» frågade Le Monde Diplomatique i sitt oktobernummer.

Kan man ta fel på den blodsskulden?

K.K./M.N.

Social marknadsekonomi är det idylliska namnet på Pinochetjuntans och Nobelpristagaren Milton Friedmans ekonomiska teori. På chilenska universitetet och högskolor predikar idag Friedmans eftersägare hans dogmer. Det är ju inte alltid som läromästaren själv hinner med att ge föredrag i ämnet, som han gjorde t ex i juntans palats Diego Portales i mars förra året.

Om man glömmer verkligheten är det lätt att skratta åt teorin om den sociala marknadsekonomin. Den är ju så uppen-

»Trots min djupa oenighet med Chiles auktoritära politiska system, tycker jag inte det är opassande, att en ekonom ger tekniska råd till den chilenska regeringen – inte mer opassande än om en läkare ger hälsoråd till den chilenska regeringen för att få stopp på en epidemi»

Milton Friedman i Newsweek 14 juni 1976

»Vi vill uttrycka vår djupa oro över att Nobelpriset i ekonomisk vetenskap gått till Milton Friedman... som står för... det fria marknadssystemets hänsynslösa arbete för privata vinster, utan tanke på rättvisa till tredje världen eller full sysselsättning i i-länderna.»

Third World Forum och Association of Third World Economists på sin kongress om en ny ekonomisk världsordning, den 25–28 oktober i Alger.

Kapitalismen har försvunnit!

bart lögnaktig, så extremt reaktionär och nästan rasistisk i sitt totala arbetarförakt. Men i grunden skiljer den sig inte mycket från vanlig svensk (borgerlig) nationalekonomi. Den är därför lärorik att jämföra med.

Hermógenes Pérez de Arce heter författaren till den lärobok i social marknadsekonomi ur vilken vi här publicerar några utdrag. Under Allendetiden var han borgerlig parlamentsledamot. Idag är han välkänd lärjunge till Friedman och skriver regelbundet hyllningsartiklar till juntan i den reaktionära veckotidningen *Qué Pasa*.

Kapitalismen har försvunnit!

»Den mängd reformer som genomförts sedan 1800-talet har på ett genomgripande sätt ändrat kapitalismens grundvalar. Objektivt sett har därigenom kapitalismen – definierad som det system i vilken den ekonomiska makten koncentreras i ett fåtal händer – försvunnit från våra dagars civiliserade värld.

Istället för kapitalism finns i de mest avancerade länderna

idag ett samhälle med bred och fortgående decentralisering av den ekonomiska makten. Det är inte längre bara några få som bestämmer, utan i själva verket alla människor. Var och en kan göra sig hörd på marknaden, som producent eller som konsument»

Pengar = yttrandefrihet

»Viktigast av allt inom en social marknadsekonomi är att det finns fri äganderätt till alla varor. Med andra ord: Att var och en, utan andra begränsningar än de som kommer ur ens talang för att delta i konkurrensen, skall ha rätt att som egendom kunna köpa allt som finns på marknaden. Härigenom förvandlas äganderätten till en garanti för utövandet av de personliga friheterna.

I en social marknadsekonomi har t ex var och en tillgång till många olika möjligheter för att kunna uttrycka sina åsikter:

a) Han kan, förutsatt att han har tillräckligt med pengar, köpa ett eget massmedium.

b) Han kan göra en överenskommelse med ägare till massmedia för att kunna publicera vad han vill. Det vill säga, han betalar helt enkelt en annons. Det är vanligt att tidningar och tidskrifter innehåller ma-

terial som i vissa frågor uttrycker åsikter som är tvärt emot vad ägarna tycker. Detta beror helt enkelt på att all diskriminering i en social marknadsekonomi leder till ekonomisk förlust. Detta är ett av skälen till att den sociala marknadsekonomin har en demokratiserande och anti-diskriminerande karaktär.

c) Han kan övertyga ägarna till massmedia om lämpligheten av att sprida vissa åsikter och »omvända» dem så att de utför denna uppgift gratis. Detta är fallet med kända och förmögna personer som använder delar av sin rikedom just för att bekämpa äganderätten och de etablerade samhällena. De gör det tack vare äganderätten. Ett historiskt exempel är Friedrich Engels som generöst bekostade spridandet av Karl Marx tänkande genom de inkomster han fick just genom äganderätten som de bägge ville utplåna.»

Arbetare är obildade

»Säkert finns det många arbetare som tycker att fabriken direktör har ett mycket lättare arbete än de själva och som trots detta tjänar mycket mer pengar än de gör. För var och en som saknar högre bildning är det klart att sitta i en bekväm

fåtölj och tala i telefon är mycket lättare än att hantera ett tungt verktyg.

Men om man genom telefonsamtalen håller på att avsluta en överenskommelse om köp av råvaror för femhundra miljoner escudos (chilenskt myntslag fram till september 1975, övers anm), ja, då gör det ansvar som detta innebär att direktörens arbete otvivelaktigt blir mycket viktigare än arbetarens. Det är möjligt att ett klokt beslut av honom kan betyda besparingar för företaget lika stora som direktörens lön under ett helt år. Och för att nå den position där han sitter – en position där han tjänar 20 eller 30 gånger mer än en arbetare – så har direktören utan tvekan behövt ägna 50 eller 100 gånger mer tid än arbetaren för att utbilda sig och utveckla sina talanger.

Om man skulle ge sig på att utjämna arbetarens och direktörens löner så skulle så småningom, på ett katastrofalt tydligt sätt, de bäst utbildade människorna ge sig av till andra platser där deras verkliga förmåga erkänns.»

Det där lät väl egentligen inte så främmande? Nej, svenska släktingar har han också gott om, Friedman.

Vad betyder

Vad betyder de nya kvastarna i kanslihuset och den nya majoriteten i riksdagen för alla de frågor som berör chilesolidariteten? I vilken politisk verklighet är det vi ska kämpa för våra krav?

Den här sammanställningen är preli-

regeringsbytet?

minär och bör ses som en lägesrapport från mitten av november. Den nya regeringen vet uppenbarligen inte själv riktigt vilken politik den ska föra. Bakom den någorlunda enhetliga ytan skymtar sprickor och maktkamp mellan partierna.

Chile, allmänt

Pinochet-juntan tog som bekant emot det svenska valresultatet med en varm applåd. Men vi behöver nog inte frukta att slängkyssen besvaras. Regeringen är visserligen splittrad, i utrikespolitiken som i allt annat. Men Bohman, som en gång förklarade att det var kommunisternas fel att det gick som det gick den 11 september 1973, är inte stark nog att förändra politiken mot Chile. Den nya regeringen är som helhet angelägen att demonstrera att den tycker lika illa om juntan som den förra gjorde. Vilket inte utesluter indirekt juntavänliga gärningar. Se punkten Interamerikanska Utvecklingsbanken.

IDB

Ska Sverige bli medlem av IDB, den USA-dominerade banken som ströp långivningen till Allende men lätit pengarna flöda till Pinochet? (Ja, just det, precis som Världsbanken.) Näringslivet vill det eftersom det skulle betyda stora kontrakt i Latinamerika, subventionerade med skattemedel. Regeringen har ännu inte tagit ställning till IDB och det är mycket svårt att gissa hur den kommer att agera. Källor inom utrikesförvaltningen berättar att »företagen är som tokiga», vilket bl a tar sig uttryck i intensiv uppvaktning av de svenska ambassaderna i Latinamerika, och att »det här är ju en exportfrämjande grej och lågkonjunkturen kan göra att man känner sej tvingad, för det är ju en djävligt stor marknad vi blir uteslutna från annars». En framstående politiker (ej borgerlig) säger så här: »Jag vet inte om dom vågar med tanke på opinionen, troligen kommer både CUF och FPU att gå emot, men det är möjligt att dom försöker hitta något sätt att gå runt ett medlemskap». För information om IDB: se Chilebulletinen nr 6/76.

Flyktingpolitiken

När den här tidningen är i tryck har regeringen kanske redan meddelat att antalet flyktingar från Latinamerika ska öka. På fråga från Chilebulletinen svarade Per Ahlmark i mitten av november: »Om det är så att personer som idag sitter fängslade för sin opposition mot förtryckarregimen i Chile kan få sin frihet om andra länder tar emot dem så har demokratierna här ett ansvar som de inte får svika. Arbetsmarknadsdepartementet överväger just nu om Sverige kan ta emot fler flyktingar från Latinamerika.»

Arbetsrätten

Lagen om mesbestämmande i arbetslivet träder i kraft den 1 januari 1977. Under den faller bl a politiska strejker och solidaritetsaktioner i form av blockader, bojkotter osv. För tillämpningen av medbestämmandelagen spelar bytet av regering ingen som helst roll: det är parterna på arbetsmarknaden och arbetsdomstolen som så småningom kommer att ge en bestämd innebörd åt detta luddiga lagpaket. Det är också osannolikt att borgarna kommer att driva igenom ändringar i lagen: de tycker att den är väldigt bra.

Vi har ändå bett om en lagtolkning från arbetsmarknadsdepartementet, eftersom det här är saker som är viktiga för solidaritetsrörelsen att känna till. (Det jobbiga är att riksdagen beslöt att inte ta med något om de här sakerna i lagen. Ändå måste man ha något att gå efter och då blir det förarbetena.) Departementets rättssekreterariat har bidragit till förvirringen med att ge oss en skriftlig redogörelse för hur lite det har att anföra. Men det finns antydningar som är viktiga. Brevet hänvisar i ex till utredningens tes att fackförbund bör få delta i internationella solidaritetsaktioner. Det skulle alltså inte gälla avdelningar, sektioner, klubbar. Av utredningstexten framgår också att »internationella» betyder påbjudna av en facklig international. Vår tidigare misstanke att den stolta paragraf 32-reformen inskränker rättigheterna på det här området tycks alltså bekräftas. Men när det gäller medbestämmandelagen är det viktigt att veta att dess detaljer ska förhandlas fram. Avtalsrörelsen ska ge besked på de punkter där lagen inte gör det.

Kubabiståndet

Biståndet kommer att slopas. Den linjen band sig de borgerliga partierna för i oppositionsställning – officiellt för att Kuba hade det så gott ställt att det inte behövde något bistånd. När nu sockerpriset har sjunkit dramatiskt och Kuba har fått svåra ekonomiska problem, så står beslutet fast: biståndet ska successivt skäras ned och så småningom upphöra.

Världsbanken

Ingen förändring. Samma hycklande resonemang om att man måste ge de små fattiga länderna större inflytande – fast USA enligt bankens stadgar alltid har makten. I fråga om Chile håller Ullsten-Söder också fast vid den gamla svenska politiken: att reservera sig mot de ständigt återkommande världsbankslänen. (För information om Världsbanken, se Chilebulletinen nr 4/5 76.)

Varning för IDB!

Skrivbordsmördaren

Milton Friedmans samarbete med fascistregimer, imperialister och CIA är så omfattande att det kunde fylla en hel bok. Här ett par tillägg

I januari i år avslöjades att vittnen inför den amerikanska senatens undersökningskommission om CIA bevisat att reaktionära chilenska ekonomer, alla vänner och lärjungar till Milton Friedman, långt före militärkuppen i september 1973 fått pengar från CIA för »hemlig ekonomisk forskning». Resultatet av denna »forskning» blev en 300 sidor lång ekonomisk rapport som efter kuppen överlämnades till juntan. Rapporten blev sedan grunden för juntans ekonomiska politik fram till mars 1975. Då reste nämligen Friedman själv till Santiago för att dra upp riktlinjerna för en ännu värre svält- och arbetslöshetspolitik för det chilenska folket.

Milton Friedman är professor i ekonomi i Chicagouniversitetet. Det är inte vilket universitet som helst. 25 av medlemmarna i universitetets styrelse innehar tillsammans 31 chefsposter i 20 stora amerikanska bolag. I mars 1975 – vid tiden för Friedmans besök hos juntan – uppgick dessa 20 bolags sammanlagda investeringar i Chile till 362 miljoner dollar. Det är mer än tredjedel av det sammanlagda värdet av samtliga amerikanska investeringar i Chile. Kan det sägas tydligare?

Business Week 12/1/76 och Chile Newsletter 4/76

Chiles medlemskap

I Andinska pakten har av vissa personer ansetts utgöra ett progressivt drag hos juntan. Detta trots att juntan på USA:s uppdrag systematiskt arbetat för att avskaffa alla progressiva regler inom pakten. Särskild energi har man lagt ner på att försöka avskaffa alla begränsningar av de utländska bolagens frihet till utsugning.

Hittills har man lyckats blåsa under motsättningar inom pakten och fått till stånd förändringar av paktens regler som gynnar de utländska bolagen. Men flera begränsningar av bolagens »frihet» kvarstår, och längre verkar det vara svårt att komma just nu.

Kanske är det bl a därför som Chilejuntan sedan den 30. oktober definitivt har lämnat Andinska pakten. Juntan söker nu inträde i den ekonomiska pakt som omfattar Paraguay, Uruguay och »de två stora» – Argentina och Brasilien. Chile har redan inbjudits att delta som observatör vid paktens möte i Brasilien mellan den 7 och 9 december.

Boletín Informativo nr 101, 102 och Chile Antifascista 13/76

Tack för hjälpen!

I oktober i år besökte Le Mondes korrespondent Barbara Cassen USA-imperialismens militärskola i Panamás kanalzon. Skolan är specialiserad på utbildning i antigerillakrigsföring och bekämpning av »den inre fienden», dvs på hur man krossar arbetarnas och folkets organisationer. Skolan styrs från Pentagon och bekostas främst via USA:s stadsbudget. Det är bl a för att kunna behålla denna ökända skola som USA så hårdnackat vägrat lämna tillbaka kanalzonen till Panamá.

Barbara Cassen besökte inte bara skolan. Hon lyckades också få en intervju med skolans rektor. Han berättade om skolans stora betydelse och förklarade sig framförallt vara stolt över två f d elever: Augusto Pinochet och Anastasio Somoza. (Somoza är sedan tiotals år diktator i Nicaragua.)

På hedersplats i skolan hängde – i förgylld ram – ett brev från Pinochet till skolans rektor. Det var daterat den 6 november 1973 och innehållet var kort men kärnfullt: *Tack för hjälpen!*

Chile Antifascista 13/76

Om Ulla Jacobsson

skrev vi på dessa sidor i förra numret av Chilebulletinen. Ett reportage om det svenska valet i Pinochetjuntans tidning *El Cronista* var signerat med detta namn. Ulla Jacobssons åsikter andades fascism i varje mening. Om hon verkligen finns och vem hon i så fall är vet vi fortfarande inte. Sannolikt har artikelförfattaren inte vågat signera med sitt rätta namn. På förekommen anledning vill vi hursomhelst meddela att reportaget inte var skrivet av tidigare moderata riksdagskvinnan, biträdande professor i processrätt i Stockholm. Hon har bara oturen att också heta Ulla Jacobsson.

Bröderna CIA och DINA

Den 21 september i år mördades den framstående medlemmen av det chilenska Socialistpartiet Orlando Letelier och en amerikansk medarbetarska, Ronni Moffitt. Moffitts man undkom med lättare skador. En bomb hade placerats i deras bil och exploderade då de körde genom Washingtons diplomatkvarter. Vid explosionen befann de sig alldeles i närheten av den chilenska ambassaden.

Orlando Letelier var under Allenderegeringen först ambassadör i USA, därefter utrikes- och senare försvarsminister. Efter militärkuppen fängslades han och satt ett år i koncentrationsläger.

Han frigavs i slutet av 1974 och arbetade sedan dess aktivt för att stödja motståndet i Chile. Han spelade bl a en viktig roll vid tillkomsten av senator Edward Kennedys lagförslag om upphörande av all amerikansk militär hjälp till Pinochetjuntan.

Bara tio dagar före mordet hade Pinochet själv skrivit under ett dekret som berövade Letelier hans chilenska medborgarskap. I dekretet anklagades Letelier för att ha »skadat den chilenska statens intressen».

Kort tid före sin död hade Letelier fått brev från en vän i Chile som berättade att hahan fått veta att juntan nyligen hade diskuterat om och i så fall hur Letelier skulle mördas. Bara några dagar före mordet hade han också fått mordhot per telefon. Men den amerikanska polisen var mycket ointresserad av dessa hot mot Letelier. Orsaken till det är antagligen mycket enkel:

Pinochets hemliga polis, DINA, arbetar sedan länge tillsammans med CIA. Enligt senatens undersökningskommission om CIA har CIA dessutom egna infiltratorer, dubbelagenter, inom själva DINA för att hålla sig underrättad om DINA:s planer och aktiviteter. CIA bör således ha känt till mordplanerna mot Letelier.

Möjligt är också att CIA varit mer direkt inblandad i själva mordet. Några dagar efter den 21 september greps nämligen i Venezuela ett antal ökända fascister och agenter, bland dem den kubanske kontrarevolutionären Orlando Bosch. Bosch har arbetat såväl åt DINA som CIA och är en ledande figur bland kubanska fascister. Vid gripandet uppträdde han under falskt pass.

Bosch och hans gäng har under den venezolanska polisens förhör uppgivit att de som placerade bomben under Leteliers bil var två bröder vid namn Novo. Kanske stämmer det. Bröderna Novo, kända som agenter, kan mycket väl ha varit de enkla redskapen. Men mordet på Letelier var ingen individuell terrorhandling. Uppdraget utfördes på order av Pinochet och DINA. Kanske deltog dessutom CIA i planeringen. Den amerikanska terroristorganisationen kan åtminstone inte ha varit ovetande.

Boletín Informativo nr 100, 101, 102 och Washington News-works 30/9–7/10.

För att dölja

sina blodiga händer lät Pinochetjuntan landets tidningar omedelbart skriva långa artiklar där man fördömde mordet på Letelier. I artiklarna spekulerar man kraftigt om olika personliga motiv eller rivalitet mellan chilenska vänstergrupper i exil som orsak till mordet. Juntan gjorde också ett officiellt uttalande där man lovade den amerikanska polisen »maximalt samarbete» för en »noggrann undersökning».

Och mycket riktigt har amerikanska FBI, som sköter utredningen, hittills inte kommit till något resultat.

Trots alla klara misstankar mot den chilenska juntan och DINA (utlöstes *tex bomber per radio från den chilenska ambassaden?*), så har FBI inte riktat sitt arbete åt detta håll. Istället har man koncentrerat sig på eventuella personliga motiv och politisk rivalitet. Amerikanska tidningar har i flera artiklar bl a spritt insinuationer om att Revolutionära Vänsterrörelsen MIR skulle vara inblandad i mordet! En annan av FBI:s »teorier» är svartsjuk: Kanske hade Letelier ett förhållande med en annan kvinna än sin fru?

FBI-männen intervjuade under den första tiden också så många av Leteliers vänner på ett sådant sätt att dessa började undra om det i själva verket handlade om en kartläggning av vänstern i USA: Det tog vidare över en och en halv dag innan FBI intresserade sig för en uppgift från en mycket tillförlitlig person om att han känt igen åtminstone en högt uppsatt DINA-agent i ett sällskap på planet från Santiago till New York den 25 augusti. När FBI väl hade intresserat sig för den uppgiften började man plötsligt förhöra alla personer för vilka sagesmannen hade berättat om DINA-agenten! Och två hela dagar efter mordet på Letelier och Moffitt hade FBI ännu inte förhört en enda person på den chilenska ambassaden! Den ena handen tvär den andra...

Boletín Informativo, 100, 101, 102 och Washington Newsworks 30/9-1/10.

Paraguay

är ett av de många länder som nästan aldrig förekommer i våra stora massmedia. Landet är av Sveriges storlek men har bara drygt två miljoner invånare. Huvuddelen är indianer. Paraguay ligger inklämt mellan Bolivia, Argentina och Brasilien. Diktator i landet sedan mer än tjugo år är slaktaren Alfredo Stroessner.

Stroessner är ökänd för sitt skräckvälde. Mindre känt är att förtrycket i landet har ökat kraftigt sedan april i år. Allt fler grupper har sedan dess drabbats av fängelse, tortyr och mord.

Bakgrunden till Stroessners terroroffensiv är de växande protesterna mot att Paraguay alltmer håller på att försvinna i Brasiliens gap. Ett av de tydligaste exemplen på den växande brasilianiseringen av Paraguay är kraftverksbygget Itaipu, som är under byggnad vid gränsfloden Paraná. Formellt är detta ett gemensamt och jämbördigt projekt mellan Paraguay och Brasilien. Men avtalstexten talar ett annat språk. All energi som kraftverket kommer att producera skall under de första 50 åren uteslutande användas av Brasilien.

En inte mindre viktig detalj i projektet är att den elektricitet man kommer att producera helt är anpassad till det brasilianska elnätet. Om Paraguay skulle vilja ta elström från kraftverket, ja, då måste man först bygga om antingen kraftverket (vilket Brasilien skulle motsätta sig) eller det egna elnätet.

I samband med kraftverksbygget har brasilianska byggnadsvaror översvämmat marknaden i Paraguay. Flera av landets byggnadsföretag har därför gått i konkurs. Dessutom har 150 000 brasilianska nybyggare lagt beslag på stora jordområden kring Itaipu. I gränsprovinserna tvingas idag de kvarvarande paraguayanerna använda brasilianska mynt och försöka tala portugisiska.

Chile Nachrichten nr 42

Alla behöver vi ju pengar!

I Chile fortsätter inflationen att härja. I år kommer den antagligen att uppgå till 200 procent. Då går det ut mycket mynt. För att göra mynt behövs det plåt. Och för att pressa fram plåt ur grövre metall måste man använda särskilda valsar. Sådana valsar tillverkas bl a av svenska Bofors i Karlskoga. Bofors säljer gärna till Pinochetjuntan. Sista veckan i november skickas således valsar för omkring 50 000 kronor från Bofors till det chilenska myntverket i Santiago.

– Vi följer regeringens beslut. Affären gäller dessutom fredliga ändamål och alla är vi ju i behov av pengar.

Det säger försäljningschef Ebbe Sundberg på Bofors till *Nerikes Allehanda* (12/11). Chilebulletinen försökte få en kommentar också från Bofors VD, Claes-Ulric Winberg. Men han var tyvärr oanträffbar. Dvs han var på älgjakt med kung Carl Gustaf.

Ansiktslyftning

I maj i år besökte den amerikanske finansministern *William Simon* Chile. Det var det första amerikanska ministerbesöket i Chile sedan kuppen. Juntan jublade. Simon lovade fortsatt amerikanskt stöd till juntan men lät samtidigt förstå att det vore bra om man inte hade så många politiska fångar.

Kort tid därefter tillkännagav juntan under stort buller och bång att man skulle släppa ett ganska stort antal fångar. Givetvis förnekade man att detta hade något med Simons besök att göra. Och inte heller hade det, förklarade juntan i mycket indignerade uttalanden, något som helst att göra med att de Amerikanska Staternas Organisation (OAS) snart skulle samlas i Santiago och att man till det mötet väntade besök av självaste Henry Kissinger. Under stor publicitet släpptes fram till OAS-konferensen omkring 300 fångar. Samtidigt arresterades i hemlighet ungefär lika många. Alla som kunde tänkas »störa konferensen med aktioner, vittnesmål osv, städades undan.

Nu är det tydligen dags igen. Snart skall FN:s generalförsamling behandla en rapport om den chilenska juntans brott mot de mänskliga rättigheterna. Rapportens innehåll blev känt den 25 oktober. I sina slutsatser säger undersökningskommissionen bl a följande:

– De fortsatta brotten mot de mänskliga rättigheterna i Chile kräver att den internationella gemenskapen (FN) går från resolutioner och appeller – som bara nonchaleras av juntan – till konkreta åtgärder.

Rapporten säger visserligen inte direkt vilka dessa åtgärder bör vara, men föreslår att medlemsländerna skall använda sina ekonomiska och handelsförbindelser med Chile för att utöva påtryckningar på juntan. Vidare föreslår man en internationell rättegång mot juntans värsta torterare.

Pinochets reaktion har inte låtit vänta på sig. Också denna gång försöker man genomföra en ansiktslyftning. Således skall nu enligt juntan 304 fångar släppas. Enligt juntans räknesätt skulle det sedan bara finnas 18 politiska fångar kvar i hela Chile.

Detta är givetvis lögn. Tillförlitliga källor anger omkring 900 fångar som står inför rätta, 2 400 som dömts och fortfarande »avtjänar» sina straff och ungefär 2 000 som bevisligen arresterats men sedan »försvunnit». Till detta kommer så alla som sitter fängslade med stöd av undantagstillståndet. De torde aldrig att ställas inför rätta och hålls så länge juntan behagar. De har helt enkelt gripits för att »rikets säkerhet så kräver».

Och arresteringarna fortsätter i tysthet. Ty trots tre års terror har juntan inte lyckats krossa vänstern och arbetarnas fackliga organisationer.

Fackföreningsrörelsen i Chile

Den fackliga rörelsen i Chile är inte utslagen, trots tre års blodigt förtryck och intensiv förföljelse av fackliga aktivister. Tvärtom håller fackföreningsrörelsen på att återhämta sig och blir en allt viktigare del av motståndet. Vad beror det på att militärjuntan har misslyckats med att krossa facket? Vad vågar vi hoppas på för framgångar för den chilenska fackföreningsrörelsen de närmaste åren?

Vi har intervjuat sociologen Björn Feuer, som i många år har studerat fackliga rörelser i Latinamerika. Han hade som forskare i Chile ett nära samarbete med landsorganisationen CUT från 1971 fram till kuppen och bodde sedan kvar i Santiago i ett halvår. I somras besökte han åter Chile och gjorde åtskilliga intervjuer med fackliga ledare.

● *Vilka lagliga möjligheter finns det till fackligt arbete i Chile? Vad är tillåtet, vad är förbjudet?*

– Det finns inget förbud mot fackliga organisationer, men deras verksamhet är starkt kringskuren av de undantagsbestämmelser som infördes omedelbart efter kuppen och som fortfarande gäller. »Övergångsvis» har juntan upphävt förhandlingsrätten och strejkrätten, inskränkt mötesfriheten och hindrat fackliga val. En månad efter kuppen förbjöds landsorganisationen CUT.

● *På vilka andra sätt har den fackliga aktiviteten begränsats?*

– Klappjakten på fackliga aktivister efter kuppen har väl de flesta hört talas om. Efter kuppen förbjöds också alla partier som juntan betraktade som marxistiska. I Chile har det fackliga arbetet alltid bedrivits i nära anknytning till dessa partier. I väldigt stor utsträckning har alltså de fackliga ledarna rensats ut och fängslats.

– Även om de fackliga organisationerna inte är förbjudna, så har minst hälften av alla fackförbund och fackföreningar slutat fungera. Särskilt förödande har förtrycket varit på landsbygden. Där kan man tala om en nästan total upplösning av fackföreningarna.

● *Kan man då överhuvudtaget tala om en fackföreningsrörelse i Chile idag?*

– Ja, det kan man! Det pågår ett fackligt återuppbyggnadsarbete, som framförallt består i att blåsa liv i de organisationer som slutat fungera och att samordna arbetet mellan olika organisationer. Trots juntans övervakning har man inom vissa större, kamperfarna förbund lyckats hålla både regionala och landsomfattande möten mellan fackliga ledare. Vid dessa möten har man inte bara planerat det fortsatta arbetet utan t o m formulerat öppen kritik mot juntans fackliga och ekonomiska politik.

● *Menar du att det finns en enad, oppositionell fackföreningsrörelse som juntan inte kommer åt?*

– Nej, så är det inte. Man kan säga att det finns tre fackliga riktningar: en direkt juntatrogen, en försiktigt balanserande och en oppositionell.

– Den första representerar inga arbetare utan är snarast en del av statsapparaten. Den andra är de s k fria fackförbunden, som organiserar så viktiga grupper som koppar- och järnvägsarbetarna. De leds i allmänhet av kristdemokrater som är tillsatta av juntan, men har ofta uppnått stor rörelsefrihet i förhållande till regimen. Det blocket orienterar sig mot Fria Fackför-

Gruvarbetare under en av UP-tidens många demonstrationer på ett stadion i Santiago.

En kraft som juntan inte rått på!

eningsinternationalen FFI och nordamerikanska fackförbund. Det var sådana kristdemokratiska ledare som i våras undertecknade »de tios dokument», som krävde fackliga fri- och rättigheter. Den skriften riktar hård kritik mot juntans arbetsmarknads- och ekonomiska politik. Den har publicerats och kommenterats av regeringen i chilensk press.

– Sedan finns det halvt underjordiska förbund, som inte erkänns men likväl fungerar. Det är den så kallade vänsteroppositionen. De förbunden organiserar bl a gruv-, metall-, textil- och byggnadsarbetare. De har inte som de »fria» förbunden ställt upp på att föra en »dialog» med juntan. De är också mer bevakade, eftersom deras ledningar identifieras med de förbjudna vänsterpartierna. Många fackföreningsmän ur den här gruppen har suttit i juntans fängelser och sedan öppet återupptagit arbetet. Vänsteroppositionen är också representerad på lägre nivåer i de förbund som leds av kristdemokrater.

● *De »fria» förbunden är alltså närmast samarbetsorganisationer mellan arbetarklassen och regimen?*

– Inte organisationerna. Det är samma organisationer som fanns före kuppen. Men många av de ledande förtroendemännen är »gula», samarbetsmän. Andra ledande personer i dessa förbund är äkta fackföreningsmän som har kvar de poster de valdes till under UP-tiden.

● *Det här verkar krångligt. Hur fungerar det i praktiken?*

– Det är en sorts kraftspel på tre fronter. Juntan behöver en facklig kontaktgrupp för att i någon mån kunna legitimera sin arbetsmarknadspolitik.

Till det duger inte den rent juntatrogna organisationen. Man försöker alltså föra en »dialog» med en del kristdemokratiska förbundsledare. Men de i sin tur skulle tappa kontrollen över basorganisationerna om de inte delvis vidarebefordrade kraven underifrån. På det sättet utnyttjar den fackliga oppositionen de »gula» ledarna för att föra fram krav.

● *Det är tydligen den fackliga oppositionen eller vänsteroppositionen som är den verkliga fackföreningsrörelsen. Vad har den för strategi?*

– Den har i princip tre motparter. Regimen – mot den uttrycker man ett allmänt missnöje och för fram ovillkorliga dagskrav. De »gula» fackföreningsmännen – som man både misstror och utnyttjar som kanal för krav. Och företagen – där gäller det att bibehålla tillkämpade rättigheter och åstadkomma vissa uppgörelser.

● *Vad då för uppgörelser? Det finns ju ingen förhandlingsrätt.*

– Ja, det går faktiskt ändå att i vissa fall göra upp informellt med företagen. Ett exempel är att man i godo kan göra upp om att det är de yngre arbetarna som i första hand ska bli utan jobb eftersom de har lättare att klara sig. Utgångsläget är ju miserabelt för fackliga krav på den ekonomiska krisen och den väldiga arbetslösheten. Den fackliga linjen är att försöka hålla kvar så många som möjligt i arbete, även om det innebär lönesänkningar och inskränkt arbetstid.

● *Har facket något att sätta emot i sådana informella förhandlingar?*

– Nej, knappast.

● *Allt det här verkar ju väldigt dystert. Vad finns det då som pekar framåt?*

– Det är framförallt att döda organisationer väcks till liv och att samarbetet mellan olika organisationer ökar. Det är inte alls uteslutet att det inom ett par år finns en så enhetlig organisation att man rentav skulle kunna genomföra en generalstrejk. Fackförbunden har också i allt klarare ordalag krävt återinförande av fackliga fri- och rättigheter.

● *Men skulle juntan sitta med armarna i kors och se på när arbetarrörelsen växer sig stark? De är ju fascister och borde rimligen jobba för att skapa en facklig apparat som fungerar som en del av statsapparaten.*

– Ja, det har de försökt, även om juntan verkar vara splittrad i den frågan. Ytterst är det just detta som står på spel: om den fackliga rörelsen ska kunna hållas oberoende gentemot staten. Juntans försök att upprätta regeringsvänliga fackliga organisationer har gång på gång misslyckats. Dessa organisationer har aldrig fått någon betydelse, inte minst därför att kristdemokraterna har vägrat stödja dem.

● *Vilka är de viktigaste fackliga kraven idag?*

– Frihet åt de fängslade fackliga aktivisterna, fackliga rättigheter och ett slut på den ekonomiska politik som innebär arbetslöshet och svält. För att få tyngd bakom de kraven behövs ett ökat internationellt stöd.

OS

Så säger lagen om facket i Chile

Den fackliga verksamheten i Chile regleras av en arbetslagstiftning vars väsentliga delar fastställdes redan i slutet av 20-talet. I tero in gäller den fortfarande, men det rådande undantagstillståndet innebär att alla fackliga rättigheter i praktiken avskaffats.

Endast privatanställda har, enligt denna lagstiftning, formellt rätt att organisera sig fackligt. I praktiken har emellertid de statsanställdas sammanslutningar tolererats och paradoxalt nog blivit både enhetligare och slagkraftigare än de privatanställdas fackliga organisationer.

Förhandlings- och strejkrätt tillkommer endast de lokala fackföreningarna. Förbund kan bildas, men fungerar endast som hjälporgan och får ej spela rollen av kamporganisation.

Den fackliga organiseringen i Chile är mycket mera splittrad än tex i Sverige, beroende på att organiseringen sker företagsvis och inte som här efter yrke eller typ av yrke.

Fackföreningarna är förhindrade att avsätta medel för strejkkassor. Löneuppgörelser sker på företagsnivå. Centrala eller förbundsvisa avtal förekommer aldrig. I praktiken har löneutvecklingen sedan Fref's tid bestämts av regeringens justeringar av den lagstadgade minimilönen i takt med inflationen.

CUT var innan det förbjöds en federativ sammanslutning av ett 80-tal fackliga förbund. Det representerade närmare 700 000 löntagare, trots att vissa större kristdemokratiska lantarbetarförbund och tjänstemannaförbund ställt sig utanför. Ledningen av CUT bestod till 2/3 av UP-folk och 1/3 av kristdemokrater.

Peru: En "revolution" som tog slut

Ombord på ett skolfartyg en bit utanför den peruanska kusten sitter Perus president – general Morales Bermudez – och talar i telefon. Lite längre söderut sitter general Augusto Pinochet ombord på ett annat skolfartyg och talar i en annan telefon.

Det är september 1976 och det är med varandra de två generalerna talar. Det är inget speciellt innehållsrikt samtal. I sirliga fraser betygar de upprepade gånger varandra sin stora vänskap. Men artighetsfraserna är viktiga nog.

För att riktigt understryka sin goda vilja överlämnar Pinochet några dagar senare sin telefon som gava till Morales Bermudez!

Tre aktörer på den peruanska scenen: arbetarklassen, staten och imperialismen. Att arbetarna får sparken och tvingas bli gatuförsäljare har de bl a den nordamerikanska banken att tacka för. BILDER: Mikael Wiström.

...men generalerna får skörda den kampvilja de sått

Telefonsamtalet mellan de två generalerna skulle kunna symbolisera slutet på den »peruanska processen». De förväntningar som många fäst vid de peruanska militärerna, alltsedan de tog makten 1968, har idag svårt att hålla sig vid liv. Den peruanska »revolutionen» sådan den uppfattades av dem, är idag defenitivt slut.

Ett brev från Lima berättar:

»Under natten råder det utgångsförbud i Lima. Om man råkar anlända nattetid blir man med sin passersedel stoppad upp till ett tiotal gånger på vägen in till stan av skjutberedda soldater. Bil och passagerare kontrolleras minutöst. Det talas om att människor dödade under utgångs-

förbudet, då de av någon anledning inte uppmärksammat militärens stoppsignaler. Alla strejker är förbjudna – såväl i städerna som på landsbygden. Den som strejkar blir omedelbart avskedad från sin arbetsplats. Inga fackliga möten kan hållas.

Tidningskioskerna är fyllda av seriemagasin, modetidningar och fotonoveller. Det finns

inte en enda politisk veckotidning att läsa. Fram till juli månad i år fanns det ett tiotal veckotidskrifter, varav hälften var klara vänstertidskrifter. Den mest kända av dem var Marka. Nu är bristen på information total.

Har det varit kupp i Peru också?

Det här låter som en beskrivning av situationen i Chile eller Argentina! Inte är det vad vi är vana vid att höra om Peru. Vart tog jordreformen vägen?

Vart tog Latinamerikas mest dynamiska dagstidningar vägen?

Vart tog utbygget av den ståtliga sektorn inom industrin vägen?

Har det varit en kupp i Peru också — utan att vi hört talas om den?

Nej, det har inte varit någon kupp i Peru. Alminstone inte som i Chile och Argentina. Och situationen förändrades heller inte bara för att Morales Bermudez talade med Pinochet i telefon. Det hela började mycket tidigare. Och mycket mer smygande.

Maktkamp mellan generalerna

Under de senaste åren har det ofta ryktats om statskupp i

Fackstyrelsen i den statsägda Morrococha-gruvan en januarikväll 1975. Idag sitter ordförande Victor Diaz (med mössan) fängslad tillsammans med flera av sina arbetskamrater.

Lima. Flottan har legat i beredskap på reddan utanför Lima, med kanonerna riktade mot presidentpalatset. Flygvapnet har låtit sina plan på hög höjd svepa över Limas centrum.

Maktkampen mellan generalerna har varit det centrala temat i alla rapporter från Peru. Analyser av läget i Peru har oftast varit detsamma som en analys av styrkeförhållandena mellan generalerna. Och utan tvekan har det varit så att olika generaler haft olika ambitioner. Att de använt delar av militärapparaten för att sätta kraft bakom just sina ambitioner.

Ett exempel är t ex när general Velasco — som varit president alltsedan militären tog makten 1968 — blev avsatt genom en kupp bland generalerna förra sommaren och ersatt av den nuvarande presidenten general Morales Bermudez.

Ett annat exempel är när den förre premiärministern Fernandez Maldonado — ansedd som den mest konsekvente vänsterrepresentanten bland generalerna — utmanövrades i juli i år. Det skedde just genom att andra generaler använde en del av militärapparaten som ett medel att utöva

påtryckningar. Flottan låg i beredskap på Limas redd och ställde ultimatum: Maldonados avgång eller vi tar över.

Maldonados fall följdes av utrensningar av ett 20-tal unga officerare som anklagades för att ha förberett en komplott för att få honom återinsatt.

Vänstertidskrifterna förbjudna

Dessutom har utmanövrandet av vänsterelement ur militärapparaten följts av hårdare repression mot arbetarklassen.

Det har följts av censur av pressen. Förutom att alla vänstertidskrifter förbjödits så har det också skett omfattande utrensningar på de förstatligade tidningarnas redaktioner.

Och slutligen har det följts av omfattande arresteringar och utvisningar av studenter, fackföreningsledare och andra oppositionella.

»Försvar för revolutionen»

Den »peruanska revolutionen» (som det officiella termen lyder) har börjat fram och tillbaka. Det är inte första gången som utrensningar sker

och det är inte första gången som förtrycket mot arbetarklassen tar sig våldsamma uttryck.

Men tidigare har generalernas argument om att förtrycket skett »till försvar för revolutionen» mot »CIA:s provokationer» haft en viss trovärdig-

Fortsättning på sida 22

På schemat i chilenska skolor:

”Vår ärorika flotta”

En liten landsortsstad i Chile. Det kom order från skolledningen att alla elever skulle klippa håret. Eleverna protesterade. Många av dem gick barfota till skolan och hade inte ens råd att ha med sig matsäck. Varför skulle de då tvingas lägga ut pengar på att klippa håret? De började diskutera med lärarinnan. Vad var det egentligen för mening att gå i skolan överhuvudtaget när det sen ändå inte fanns några jobb? Lärarinnan blev till slut tvungen att avbryta diskussionen och förklara att hon själv inte hade några åsikter i frågan. Och eleverna blev tvungna att gå och klippa håret.

Det här hände i en skola där elever och lärare kände varandra. Ändå vågade inte lärarinnan säga vad hon tyckte. Någon hade kunnat skvallra och då hade hon obönhörligen mist jobbet. Hade det varit en större skola i en större stad hade antagligen inte heller eleverna sagt något.

De första två åren efter kuppen kontrollerade DINA (säkerhetspolisen) varje månad lärarnas uppförande i alla skolor. Nu kan rektorer själva besluta om att avskeda lärare och män från säkerhetspolisen sitter med i skoldirektionen eller fungerar som rektorer. Barn till militärer eller andra aktiva juntaanhängare hjälper till att skvallra om de hör eller ser något misstänkt.

Långt gången demokratisering

Situationen i skolorna har ändrats katastrofalt, menar många lärare.

– För att förstå förändringen måste man jämföra med hur det var innan, säger bla Camilo som arbetar som högstadielärare.

– Demokratiseringen hade gått långt, också jämfört med andra länder. Det började inte med Allende utan hade pågått under hela 60-talet. Nivån på undervisningen var hög och lärarna välutbildade. Man lämnade mer och mer katederundervisningen för att tillsammans med eleverna lägga upp undervisningen. Det auktoritära mönstret försvann, eleverna ifrågasatte, sökte uppgifter, undersökte själva. Det var verkligen stimulerande att vara lärare. Och eleverna krävde att få vara med och bestämma kursplaner och t o m strejkade om de inte kunde göra sig hörda på annat sätt. Andra lärare jag pratat med bekräftar Camilos uppgifter.

»Var ärorika flotta»

Camilo fortsätter: »I och med kuppen klipptes allt detta av. Med en gång förflyttades man 50 år tillbaka i tiden. Nu kommer det direktiv på vilka böcker som ska läsas. Gamla sjöslag t ex har blivit ett viktigt ämne».

De ämnen som juntan gått hårdast åt är spanska språket, filosofi och samhällskunskap. I grundskolans fyra första årskurser har nya ämnen införts – »nationella symboler», »vår ärorika flotta», »nationella veckan» m fl. I ämnet historia på högstadiet har hela perioden från 1891 fram till mordet på Allende helt enkelt slopats. På universiteten har flera »olönsamma» linjer avskaffats. Utbildning för vård av utvecklingsstörda barn finns t ex inte längre. Men det är inte bara ämnen som slopas och nya som kommer till. Också innehållet ändras. Chilenska studenter får idag lära sig att kriminalitet och psykiska problem beror på

karaktärsstörningar hos individen.

Barnen formas nu

– Men accepterar de äldre eleverna verkligen allt det här nya? frågar jag Teresa, som arbetade som lärare innan hon kom till Sverige.

– Nej, man kan tydligt se olika reaktioner på olika nivåer, säger hon.

– De som varit med om det andra accepterar inte men måste ändå hålla tyst. Ofta finns det ett tyst samförstånd mellan elever och lärare. Man vet var man har varandra. Men det räcker med att man är osäker på en i klassen för att det ska bli tyst när man börjar närma sig gränsen för det tillåtna. Ofta märks det hemskt tydligt att man byter ämne. Värre är det för dem som just börjat skolan. De har inget att jämföra med. De tar intryck. Det är ju nu de börjar formas. All kreativitet undertrycks. De frågar inte, de är ointresserade och har svårt att diskutera. Dessutom saknar de motivation att studera. De studerar ju varken för att få ett jobb eller för att lära sig något vettigt. Så blir också resultaten därefter.

Eleverna betalar cocktail

– Leder inte det till att många slutar skolan? undrar jag.

SEMANA

Price: \$ 2.50
Reservations: \$ 10.00

RECORTABLE ESCOLAR

Folder som gjorts speciellt för skolorna symbol för ordningen och och medborgaranti för lugn åt män, kvinnor och barn

– Jo, många slutar därför att de finner det helt meningslöst att gå i skolan en massa år. Dessutom kostar det ju pengar. Budgeten för undervisningen har skurits ned drastiskt och eleverna får själva betala terminsavgifter, uniformer och skolböcker. Nästan varje vecka är det också något annat som eleverna får betala: en cocktail för någon hög militär, en krans till en gammal död hjälte. En familj som har 4–5 barn i skolan har inte råd med sånt.

Tva matematiklärare kvar
Universiteten har återigen blivit rena överklassinstitutioner

DEL CARABINERO

CARABINEROS DE CHILE, NOBLE BALUARTE DEL ORDEN Y LA SEGURIDAD CIUDADANA. NOCHE Y DIA, EN TODO MOMENTO Y LUGAR, ES GARANTIA DE TRANQUILIDAD PARA HOMBRES, MUJERES Y NIÑOS.

... att användas under »karabinjärveckan»: »Chiles karabinjärer, en adel i argarnas säkerhet, är natt och dag, i varje ögonblick och överallt en garanti.

tioner. Sedan 1973 har antalet studenter gått ned med över 40 %. Var tredje student slutar i förtid pga ekonomiska och politiska skäl. Med en månadsinkomst på ca 250 kr kan en arbetarfamilj omöjligt klara ens terminsavgifterna.

Många av de bästa lärarna har också tvingats lämna Chile. Det har bidragit till att kvaliteten på undervisningen är mycket sämre. Många nya lärare är helt inkompetenta. Av 21 högt utbildade matematiklärare finns det t ex bara 2 kvar. Universiteten står under direkt militär kontroll och rektorerna saknar för det mesta erfarenhet av undervisning.

– Hur är det då med militärens kontroll i grundskolorna och utanför de stora städerna? frågade jag en lärare i en arbetarförort.

Gymnastik betyder marscher

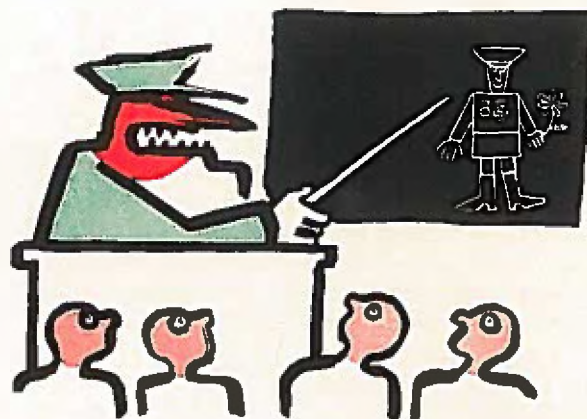
– Den indirekta kontrollen är stark. Varje måndag hålls t ex morgonsamling där man sjunger nationalsången, marscherar och talar om en historisk hjälte som gjort något betydelsefullt just den dagen.

Ibland måste man leta länge i sina gamla böcker för att hitta någon att prata om. Till morgonsamlingarna är det vanligt att någon militär kommer och pratar. Och gymnastikundervisningen består i att barnen lär sig marschera. Ofta deltar militärer, eller som här kvarterspolisen, i marscherandet. I hela landet hålls varje år en armévecka, en karabinjärvecka, en flottans vecka etc. Till flottans vecka skickas marinsoldater ut i skolorna. Att allt det här verkligen utförs kontrolleras uppifrån.

Neurotiska lärare

– Men om en vänsterlärare följer juntans direktiv, kan det ändå hända honom något?

– Det är allmänt känt i Chile att det är vänsterlärarna som arbetar mest och duktigast. Som straff för sina politiska sympatier får de arbeta extra. En lärare som har 20 timmars undervisning i veckan får vanligtvis arbeta 50 timmar. Han får organisera morgonsamlingar, hyllningsmöten, marscher och allt sånt. Han kan inte vägra att göra det trots att han bara får betalt för sina 20 timmar. Jag har

många kollegor som framåt oktober är helt neurotiska pga den stora arbetsbördan.

– Finns det någon liknande kontroll över eleverna?

– Ja, barn till fångar eller andra som har politiska problem har det extra svårt. I en skola här i trakten fanns det t ex en väldigt duktig elev med höga betyg. Hans pappa var före kuppen riksdagsman för ett vänsterparti. Flera lärare vägrade att undervisa honom. Till slut blev han utkastad med motiveringen att han uppförde sig dåligt. De lärare som försvarade honom fick också problem.

Juntas pioner spöas

De enda som idag kan protestera öppet är utländska besökare. I september i år skrev t ex en fransk journalist som besökt Chile om dramat inom utbildningen i Chile. Situationen är alarmerande, menade han och karakteriserade utbildningssystemet som »intellektuellt folk mord». I chilenska tidningar dementerades upprört dessa uppgifter.

Men visst förekommer det också protester i Chile. Det händer att elever spöar upp juntas pioner. För att få in

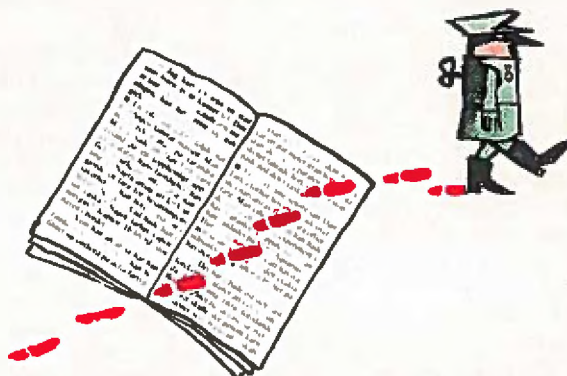
pengar till lunchen anordnas ibland konstutställningar eller andra kulturella arrangemang. På ett gymnasium vägrade eleverna att ställa upp på ett jippo att välja skönhetsdrottning. Till den 11 september ifjol gick det ut order till skolorna i Santiago att delta i juntans massmöte. Trots att deltagandet var obligatoriskt vägrade många föräldrar att skicka dit sina barn. Samma sak hände i år.

Vilka blir följderna?

Den här typen av protester är trots allt mer undantag än regel. Det finns skäl till oro inför framtiden. Vilka konsekvenser kommer juntans utbildningspolitik att få på sikt?

Risken finns att framför allt de yngre eleverna passiviserar. Blind lydnad, nationalism och antimarxism. Det är vad militären försöker hamra in. Lärarna och de äldre eleverna har en öppen, aktiv skola i färskt minne. De glömmer inte även om de idag tvingas hålla tyst. Det är barnen som idag lär sig marschera. Konsekvenserna kan än så länge bara anas.

A-K S

En motståndsnovell om kärlek

»Vi vill ha en konst som uttrycker livets verklighet, en konst som fods i kampen och lidandet, en konst som uttrycker folkets hopp och visar på dess framgångar, en konst som kritiserar svagheterna. Vi vill utveckla en konst som idag är förfuljd och förbjuden och som därför har tusen begränsningar».

De orden står att läsa i inledningen till första numret av en ny underjordisk tidning som cirkulerar i Chile. Den är riktad till alla som tror på behovet av en tidning för kulturen för de sånger, dikter och sagor som uppstått i motståndskapmen. I första hand vänder sig »letras de emergencia», i översättning ungefär »undantagsbokstäver», till den chilenska arbetarklassen. Idén till titeln kommer från den uruguayanske diktaren Mario Benedetti som myntat uttrycket »undantagstid». Om konsten har Benedetti sagt att vi »självklart inte kan göra revolution med en sång eller dans, en dikt eller teaterpjäs. Men vi kommer inte heller att göra det med ett tal, en deklaration, en röst, en barrikad, en strejk. Revolutionen är en stor summa där allt har sin plats, där inget är onödigt».

»Letras de emergencia» räknar inte med att publicera litterärt högstående bidrag. Det viktiga är att tankarna, känslorna och budskapet når ut och att visa att konsten i alla dess former också fods och utvecklas i förtrycket.

Vi publicerar här en novell ur första numret av »letras de emergencia».

Marta skulle inte tro det!

Jag såg honom, jag såg honom! Det var han, nästan oigenkännbar om det inte varit för ögonen. Han bar en nött rock som jag inte sett förr men det var han, fast mera hopkrupen. Jag skulle ha velat följa honom och säga något till honom. Men nej, det gick så fort. Han försvann bortåt Alameda och det var bara en minut, min lyckligaste på länge.

Vem kan jag berätta det för? Inte för Marta. Hon skulle berätta det för alla hon känner. Det är så mycket jag inte berättar för Marta längre, men hon märker det inte. Vår gemensamma värld är fortfarande nagellack, ögontusch och VANIDADES (damtidning).

Mamma säger att Marta är väninnan i mitt liv. Pappa säger att Marta menar väl. Vad betyder det idag att mena väl?

Men det var Marta som talade om för mig att Roberto arresterats. Hon kom springande med andan i halsen och orden sprutade ur henne.

– Jag har sett honom med egna ögon Monica – Robertos hus, som om det varit krig, militärer överallt. Dom förde bort honom, jag är säker på att det var han. Men det var inte bara honom dom förde bort utan folk från hela kvarteret, t o m några fattiga tanter. Där gick dom allt för långt, militärerna.

Marta visste allt. Hon skulle ha kunnat

fortsätta och göra tusen beskrivningar, men då skrek jag: Roberto! Roberto! Mördare! Förbannade jävlar! Mamma var bestört. Hon sa att hon var emot mördande därför att hon var kristen. Pappa rökte och rökte. Marta sa att hon aldrig trott att jag skulle bli så betagen av honom, att jag hade otur men måste ta det lugnt.

Hon sa att dom lärt känna varandra på bussen några månader tidigare, att han stod vid samma hållplats som hon, att han hade tjusig kropp och hade gått ut ingenjörsskolan. Och så bjöd hon honom hem till oss på nyårskvällen och det blev pannkaka av alltihop.

– Kyltekniker var han och han hade pratat om hemska saker, inga presenter hade han och inte sa han tack ens och Marta gäspade. Han hade sagt härresande saker om krig, elände, klasskamp och andra obegripliga saker. Pratade om någon Lenin eller Merlin, hon mindes inte så noga. Han pratade med pappa som rökte och rökte och hela tiden upprepade att med socialismen så var medelklassen förlorad och att Chile bestod av medelklass. Sen kom han fram till mig och jag berättade om Marta och mig för honom. Vi var båda sekreterare i ett privat företag för reservdelar, som kanske skulle bommas igen på grund av den kaotiska situationen i landet som förde rakt mot

socialismen och dom hade redan sagt att utan frihet inga reservdelar. Pappa sa att man måste kämpa för friheten som var medelklassens symbol och jag berättade hur oroliga Marta och jag var och då sa han bara: jag är också löntagare.

Jag försökte få veta mer om Roberto. I tidningarna stod det inget. Men dom hade inte fört bort alla. Flera ungdomar hade klarat sig.

– Vi hann inte ens märka det så var kvarteret omringat. Vem visste något?

– Roberto visste. Roberto från kommun-kommandona och med den låga rösten. På kvällarna firade pappa segern över kommunisterna. Mamma sa att hon inte kunde acceptera en man med så låg status som Roberto och min chef skickade vykort från USA till kontoret. Marta sa att Roberto inte borde blanda sig i så mycket, att man måste rädda honom, att han var en av de bästa människorna i Santiago, att det såg man ju med en gång. Jag var nervös men fortsatte att arbeta och nu hade Roberto nästan övertygat mig med sina idéer.

Och pappa som var så övertygad om frihetens seger. Vilken seger? Vilken frihet?

Jag slutade tänka på Roberto, gråta över Roberto, drömma om Roberto. Pappa berättade hur herr Salgado hade dött. Han var ordförande i CUT på skatteverket och nästan invalid. Men man kunde inte säga någonting för överallt fanns det angivare och militären hade spioner på varje kontor, det fanns tusen herr Salgado, det visste vi. Och jag vågade

Fortsättning på sida 17

Eduardo Galeano, författare i exil: En mothistoria om verkligheten

– Jag lämnade Uruguay därför att jag inte ville sitta fängslad och tvingades från Argentina därför att jag inte ville dö.

Eduardo Galeano, uruguayansk författare, uttrycker sin situation med en viss bitterhet och pessimism. I augusti i år tvingades han lämna Latinamerika efter det att hans tidskrift *Crisis* i Argentina tvingats till tystnad. Hans bok *Latinamerikas öppna ådror* är förbjuden i större delen av Sydamerika.

Eduardo Galeano betraktas som en av Latinamerikas främsta kulturarbetare. I sitt hemland Uruguay arbetade han på progressiva tidskrifter tills militären tog över 1973. Galeano fängslades, ständiga husundersökningar gjordes och han såg sig tvingad att fly till Argentina.

I Argentina såg läget vid denna tid ljus ut. Hector Cámpora hade valts till president för att bereda vägen för Perons återkomst. Förtrycket minskade och i Chile satt Allende fortfarande som president. Galeano startade kulturtidskriften *Crisis*, som snabbt fick stor spridning bland progressiva intellektuella i Latinamerika.

– Med kultur menade vi aldrig enbart konsumtionen av böcker, musik, teater, film, utan en presentation av de verkliga relationerna mellan människorna. Vi ville bevara och presentera den folkliga kulturen. *Crisis* var en tidskrift som förde fram opinionen om verkligheten från folket, säger Galeano.

Kamraterna mördas

Snart blev vi obekväma, i synnerhet efter general Videlas maktövertagande. All opposition tystades och detta drabbade även *Crisis* och dess medarbetare.

– Av *Crisis* grundare är idag två mördade, berättar Galeano. De flesta övriga är antingen fängslade eller i landsflykt.

– Carlos Araujo var den som i tidningen avslöjade det smutsiga spelet kring oljan. Det var farligt och han kidnappades sommaren 1975. Det blev stor skandal och en stark opinion för att få honom fri växte fram. Därför kunde hans liv räddas. Efter två dagar återfanns han, bunden och torterad utanför Buenos Aires.

– Våren -76 kidnappades redaktionsmedlemmarna Haroldo Conti och Francisco Urondo. Urondo återfanns död, Conti har aldrig påträffats, men sågs fruktansvärt torterad i ett fångläger.

– Redaktionschefen Juan Helma, enligt min uppfattning den främste spanskspråkiga poeten, tvingades gå i exil. Därefter fängslades istället hans barn. Dottern frigavs men sonen och dennes gravida hustru är troligen mördade.

Förutom dödshoten mot medarbetarna ledde den ökade censuren till att *Crisis* tvingades lägga ner. Tidskriften förbjöds snart i alla delstater utom Buenos Aires och den ekonomiska situationen blev omöjlig. När det blev förbjudet både att lyssna till folket och att tala, så fanns det inte längre någon plats för tidningen, menar Eduardo Galeano.

En mot-historia om utsugningen

Latinamerikas öppna ådror är den bok som gjort Galeano välkänd i vidare kretsar. Egentligen är det en ekonomisk historia över Latinamerika, men en mycket annorlunda sådan.

– Jag ville skriva en bok som skulle spridas. Det är en mot-historia där jag vill beskriva ekonomin, politiken och historien på ett sätt som vore det en piratroman. Den är inte

skriven för de intellektuella. Snarare vill jag att den ska förstås av tex portvakter, chaufförer och metallarbetare. Till viss del tror jag att den uppnått detta syfte.

Av flera regeringar har boken tagits emot mycket illa, berättar Galeano. Den är bl a förbjuden i Argentina, Chile, Brasilien och Uruguay.

– Boken är farlig. Den betraktas som bevismaterial om den hittas vid husundersökningar. Lärare och studenter som använt den i studierna har fängslats.

Samhället i kris

Eduardo Galeano vill inte göra en analys av dagens politiska situation i Latinamerika och vägen till förändringar. Men sjuttioalets Latinamerika är en kontinent i kris och om dess orsaker tvekar inte Galeano.

– För att genomföra den fria marknadens politik måste alla andra friheter förtryckas. Nobelpristagaren Friedmans ekonomi kräver diktatorer som Pinochet. Och det klassförtryck som finns i våra länder finns överallt där underutvecklingen är en följd av de

andras utveckling. Ekonomi, politik, kultur och nu också terrorn har fått en internationell karaktär.

– Det finns ingen så kallad Tredje värld. Den tredje världen är en del av den kapitalistiska världen, där Latinamerika utgör periferin, som tvingas tillhandahålla billiga råvaror och billig arbetskraft. I dagens värld finns ingen rikedom som är oskyldig och i den kapitalistiska världen ingen frihet som inte innebär någon annans förtryck.

Som exempel nämner Galeano sitt hemland Uruguay, som idag liknar ett koncentrationsläger. Militären har skapat en kyrkogårdarnas fred, tortyren har blivit en rutin som används redan innan man ens känner till den fängslades namn eller vet varför han fängslats.

– Men ett system som behöver tortyren för att överleva är ett sjukt system, slutar Galeano. Det är ett tecken på maktlöshet hos regimen och kommer förr eller senare att leda till dess fall.

ter. Vi lever i lyckligaste fall i ett sub-Amerika, ett andra klassens Amerika med dunkel identitet.

Latinamerika är en åderlåt kontinent. Från det att den upptäcktes och fram till våra dagar har allt blivit kapital: först europeiskt, senare nordamerikanskt. Som sådant har det ackumulerats och fortsätter att ackumuleras i avlägsna maktcentra. Allt jorden, dess frukter och djupt liggande mineraler. Människorna och deras förmåga att arbeta och konsumera. Naturresurserna och de mänskliga resurserna. Produktions sättet och klasstrukturen i varje område har utformats och bestämts utifrån på grund av

ten kom fram. De övriga hade dött av hunger eller sjukdom på vägen över sertão eller i slummen kring Fortaleza. Året dessförinnan hade nordöstra Brasilien drabbats av en av de värsta torkperioderna under förra århundradet.

Det var inte bara febern som väntade på dem i djungeln utan också arbetsförhållanden som i stort liknade dem under slaveriet. Arbetet betalades in natura – torrt kött, manioka-mjöl, brännvin – tills »seringueiron» betalat alla sina skulder vilket var synnerligen ovanligt.

Det fanns en överenskommelse mellan företagarna att inte ge arbete åt dem som hade oreglerade skulder. Polisen sköt

Latinamerikas öppna ådror

Den internationella arbetsfördelningen innebär att några få länder specialiserar sig på att vinna medan andra specialiserar sig på att förlora.

Den världsdelen som vi idag kallar Latinamerika har varit brådmogen: man började specialisera sig på att förlora för länge sedan, under renässansen, då europeerna tog språnget över havet och satte sina klor i kontinenten. Arhundradena har sedan gått och Latinamerika har fortsatt att utveckla sin specialitet. Det är inte längre det sagoland det en gång var, där verkligheten överträffade fablerna, där de vildaste fantasier bleknade inför de rika guldgruvorna och bergen av silver som erövrarna tog som byte.

Men kontinenten fortsätter att tjäna som hjälpredda åt andra, som källa och reservförråd för olja och järn, koppar och kött, frukt och kaffe, råvaror och livsmedel. Dessa produkter skeppas över till de rika länderna, som tjänar mer på att konsumera dem än vad de betalar för dem. Inköpsländerna får in mer i skatt än vad säljarländerna får betalt för produkter. Men som Covey T Oliver, samordnare av Framstegsalliansen sade i juli 1968: »Att tala om rättvisa priser i våra dagar är att syssla med medeltida begrepp. Vi befinner oss mitt uppe i en frihandelsepok.»

Ju mer frihet som ges åt handeln, desto mer fångelser måste det byggas år offren för denna handel.

»Man har hört talas om latinamerikanska eftergifter till det utländska kapitalet, men aldrig om eftergifter från Förenta staternas sida till kapital från andra länder (...). Vi gör nämligen inte några eftergifter», förklarade 1913 den nordamerikanske presidenten Woodrow Wilson. Han var säker på sin sak. »Ett land», sade han, »domineras och styrs av det kapital som investerats i det.» Och han hade rätt.

Genom eftergifter förlorade vi t o m rätten att kalla oss *amerikaner*, trots att Haiti och Kuba intagit en plats i historien hundra år innan pilgrimerna från Mayflower etablerat sig vid Plymouths kus-

att de blivit införlivade i det världsomfattande kapitalistiska systemet.

Den latinamerikanska underutvecklingens historia är en intergrerad del av världskapitalismens historiska utveckling. Vårt nederlag fanns alltid inbyggt i de andras segrar. Våra rikedomar har gjort oss fattiga men ökat imperiernas och de inhemska maktthavarans välstånd. I den koloniala och neokoloniala alkemin förvandlas guld till skrot och maten till gift. Potosí, Zacatecas och Ouro Preto föll brant från toppen av sin glansperiod av rika guld- och silverfyndigheter tills inget annat återstod än svarta hål och tomma gruvgångar. Ruin och undergång blev ödet för den chilenska salpeterpampan och Amazonasdjungelns gummi. Det sockerrika nordöstra Brasilien, de argentinska quebrachoskogarna och vissa oljebyar vid Maracaibosjön har smärtsamma erfarenheter av rikedomar som naturen gav och imperialismen tog. Det som göder imperialismens högberg kräver de stora områdena i systemets utkanter. På samma sätt förhåller det sig med våra härskande klusser: de härskar i landet, är en plåga för våra fattiga folk samtidigt som de är behärskade utifrån.

Caruso i gummits eldorado

Några författare har beräknat att minst en halv miljon människor från nordöstra Brasilien dog i epidemier, träskfeber, tuberkulos eller beriberi under gummiödlings glansperiod. Dessa berg av lik var priset för gummiindustrin. Utan någon form av vitaminreserver genomförde bönderna den långa färden från den torra regionen till den fuktiga regnskogen. Där, i träskområdena möttes de av febern. De packades samman i båtarnas lastutrymmen så att många dog innan de ens hade hunnit fram. Andra hann inte ens gå ombord. 1878 gav sig 120 000 av de 800 000 invånarna i Ceará av till Amazonfloden, men inte ens hälft-

från strandbankarna på dem som försökte rymma. Skulder lades till skulder. Till den rusprungliga resekostnaden från nordost lades kostnaderna för arbetsverktygen, machete, kniv, muggar. Eftersom arbetaren åt och dessutom drack mycket – det saknades aldrig sprit på plantagen – växte hans skulder ju längre han arbetade där. Analfabeterna från nordost stod hjälplösa inför administratörernas trolleri med räkenskaperna.

Omkring 1770 hade Priestley observerat att man kunde radera ut blyertsstreck på papper med gummi. Sjuttio år senare upptäckte Charles Goodyear, samtidigt med engelsmannen Hancock hur man vulkaniserade gummi så att det blev elastiskt och okänsligt för temperaturförändringar. Redan 1850 belades vagnshjul med gummi. Vid sekelskiftet föddes bilindustrin i Förenta staterna och Europa och därmed den massiva konsumtionen av bildäck. Efterfrågan på gummi steg hastigt. Gummiträden gav Brasilien 1890 1/10 av dess inkomster. Tjugo år senare ökade proportionen till 40 procent vilket var nästan lika mycket som för kaffet. Ändå stod kaffet omkring 1910 högst på sin utvecklingskurva. Den största delen av gummiproduktionen från den tiden kom från Acre-området, som Brasilien hade roffat åt sig genom en blixtn snabb militäraktion från Bolivia.

Efter att ha erövrat Acre förfogade Brasilien över nästan hela världens gummi-reserver. Priset för gummi på den internationella marknaden låg då som högst och de goda tiderna verkade inte ha något slut. »Seringueiros» (gummiarbetarna) fick för sin del inte uppleva några goda tider trots att det var de som varje morgon lämnade sina hyddor med hinkar fastbundna på sina ryggar för att klättra upp i träden – de enorma Hevea Brasiliensis – för att åderlåta dem på deras latex. De gjorde flera snitt i stammen och i de tjocka grenarna vid kronan. Ur saren vällde gummit fram, en vitaktig och klibbig vätska som de fyllde sina medhavda kärl med på några timmar. På kvällen och natten kokades sedan gum-

mit och förvarades i administrationsbyggnaden på egendomen. Den sura och motbjudande lukten från gummit impregnerade hela staden Manaus. 1849 hade staden 5 000 invånare. På något mer än ett halvt sekel växte befolkningen i staden till 70 000. Där byggde gummi-furstarna sina slott i extravaganta stilar, prägligt dekorerade med ädelträ från orienten, majolika från Portugal, pelare av marmor från Carrara och möbler tillverkade av franska möbelsnickare. De nyrika från djungeln skickade efter de dyraste maträtter från Rio de Janeiro. De bästa skraddarna i Europa sydde deras kläder. De sände sina barn till engelska skolor. Amazonas-teatern, ett barockmonument präglat av en sällsynt smaklöshet, är den mest påfallande symbolen för de svindlande förmögenheter som gjordes där vid seklets början. Tenoren Caruso sjöng för Manaus invånare vid invigningen av teatern mot en enorm summa pengar efter att ha färdats längs floden genom djungeln. Pavlova som skulle ha dansat samma kväll kunde inte komma längre än till Belém, men framförde sitt djupa beklagande.

1913 drabbades det brasilianska gummit av katastrof. Världspriset, som hade nått upp till 12 shilling tre år dessförinnan, föll nu till en fjärdedel. År 1900 hade

Asien endast exporterat fyra ton gummi. 1914 vräkte Ceylon och Malaysia ut mer än 17 000 ton på världsmarknaden och fem år senare uppgick exporten därifrån till nära 400 000 ton. Brasilien som praktiskt taget haft monopol på gummi-produktionen levererade 1919 endast en åttondel av världskonsumtionen. Ett halvt sekel senare köper Brasilien hälften av sitt gummibehov från utlandet. — — —

Välståndet i Amazonas-området gick upp i rök. Djungeln växte igen. Äventyrarna gav sig iväg till andra regioner. Lyxsamhället bröt samman. Kvar blev arbetarna som försökte överleva så gott de kunde. De hade fraktats dit långväga ifrån för att skapa rikedomar åt andra, som inte ens var brasilianer. Brasilien hade inte gjort något annat än att lystra till de ljuva lockropen från världsmarknaden som ville ha råvaror. Brasilien hade inte medverkat på något sätt i den verkliga affären med gummit: finansieringen, kommersialiseringen, industrialiseringen och distributionen. Så den fagra hägringen försvann ända till andra världskriget, då gummit i det brasilianska Amazonas-området fick en ny och tillfällig efterfrågan. Japanerna hade ockuperat Malaysia och de allierade var i desperat behov av gummi. Även den peruanska djungeln skakades under fyrtioåret av behovet av gummi. Den s k »gummikampen» i Brasilien mobiliserade på nytt bönderna i nordost. Enligt en rapport till kongressen vid »kampens» slut blev det 50 000 människor som fick sätta livet till denna gang, nedmejade av pester och hunger och deras kroppar lämnades att ruttna i träskan. □ □ □

Fortsättning från sida 14

inte tänka att Roberto hade kunnat rädda sig för inte ens vi som hade »segrat» gick säkra.

Stackars pappa! Dom pensionerade honom. Det hade han inte ett ögonblick tänkt sig. Jag blev avskedad efter att i sex år ha skrivit tvåspråkiga ansökningar och betalningsbrev därför att det fanns för mycket personal. Och namma sa att jag borde ha gift mig för länge sedan. Marta fick också sparken men hon gifte sig med sin morfars läkare och behövde inte arbeta längre. Hon kommer ofta och hälsar på för hon har det tråkigt. Hon har med sig modetidningar som hon beställer från Italien och Frankrike men jag berättar inte allt för henne. Jag har inte berättat om när jag fick brev där jag inbjöds att delta i det Folkliga Motståndet. Jag var skräckslagen. Vad kunde jag göra? Jag behövde berätta det för någon, men Marta skulle ha berättat det för alla människor och hon skulle ha berättat för alla att jag också skriver brev, brev från Motståndet.

Stackars pappa, han säger att medelklassen är förlorad, att militären har hemliga överenskommelser och att Frei hade lovat att det inte skulle bli några döda. Det var ett misstag men nu går det inte att göra något åt det, säger han. Stackars pappa, lurad och förstörd. Och jag med breven, förlåt, vi med breven, vi lämnar nederlaget bakom oss och andra gör det också och vi organiserar oss.

Om Roberto kunde höra mig säga ordet Organisation. Nu säger jag det nästan som han sa det så många gånger fast det inte var länge sedan jag lärde mig det. Det är en ny värld, en ny väg, ett nytt medvetande. Kanske hänger det ihop med något ord jag hörde av Roberto, med en mening, med en av tusen meningar, av sanna meningar, något om att arbetarklassen är den enda rena klassen, den enda klass som kan motstå allt elände och hårdna i kampen. Jag vet inte varför jag minns det, förut hörde jag det aldrig. Och nu, efter nästan ett år, hur ska jag kunna säga till honom att jag har en plats i motståndet, att vi gör samma saker, att bara det att han lever är en seger för motståndet, för det är många som behöver Roberto levande.

Vilken känsla att få säga det!

Och jag kan inte berätta det för Marta... Men jag har aldrig berättat allt för Marta. Jag sa aldrig till henne att vi var lönearbetare för hon skulle inte ha trott det. ■ ■ ■

Från Nya Havanna till Rinkeby:

Från »Nya Havanna» utanför Santiago i Chile till Rinkeby utanför Stockholm i Sverige. Det är ett långt steg – inte bara geografiskt. Det är det steget som de flesta av de chilenska flyktingarna tvingats ta.

Hur känns det?

Hur upplever man Sverige efter att ha deltagit i en revolutionär process som din i Chile?

Om det diskuterar Mario och Silvia – far och dotter som varit i Sverige i ca ett år – i den här artikeln.

”Jag höll på att tappa bort mig själv”

– I Chile börjar sommaren nu, säger Silvia och ser lite dystert ut. Men så skrattar hon till:

– Jag ska inte blir sentimental, lovar hon, även om det är lätt att bli det ibland. Framför allt nu, när man har denna ändlösa mörka vinter framför sig.

Vi har just ätit söndagslunch; empanadas och en kraftig soppa. Chilensk mat.

– Vi äter ofta chilensk mat. Inte för att vi skulle vara sentimentala, utan helt enkelt för att vi tycker bättre om den.

Silvia kom till Sverige för ungefär ett och ett halvt år sedan. Ett år senare kom hennes pappa, Mario. Nu har också hennes mamma och barn kommit och så gott som hela familjen är samlad i Stockholm, eller Rinkeby närmare bestämt.

Från Nya Havanna till Rinkeby

Det är ett avsevärt steg från kåkstaden »Nya Havanna» utanför Santiago i Chile till Rinkeby utanför Stockholm i Sverige.

Hur känns det att ta ett sånt steg?

– Första tiden var en chock – en riktig chock, berättar Silvia. Kanske inte så mycket för allt det nya som plötsligt fanns runtomkring en – även om det betydde mycket. Det var mer en känsla av att jag höll på att tappa bort mig själv alldeles.

– Perspektivet, det som hela tiden funnits så klart framför mig, höll plötsligt på att suddas ut. Någonsting höll på att glida mig ur händerna och med det började jag tappa greppet om mig själv också.

Mario och Silvia, far och dotter, berättar om vad det innebär att vara chilensk flykting i Sverige – omställningen till det stockholmska förortslivet är svår, men de har inte tappat modet.

– Det är svårt att förklara, men så här ungefär: Det är som ett jagat djur man går genom passkontrollen in i Sverige. Fortfarande fylld av skräck och hat. Fortfarande reagerar man på oväntade ljud. Fortfarande letar man efter misstänkta rörelser hos människorna man möter. Så står man där bara. Man bländas av alla ytfenomen; gatorna är så rena, bilarna så nya, människorna så välklädda... allt verkar så välordnat. I början blir allt detta nästan ofattbart. Som om det vore en film. Det känns så därför att det enda man egentligen tänker på, det som finns inom en är att i Chile finns kamrater kvar... Fortfarande är fängelserna fyllda, fortfarande torteras människor jakten fortsätter. Man vet att grannarna – de som inte redan fängslats – inte längre har något arbete. Man vet att svälten är verklig... Och jag här? Vad

gör jag här?

Silvia suckar lite och gör en uppgivet gest.

»Egentligen har vi aldrig velat komma hit»

– Det kanske låter banalt, men det är vad det minst av allt är. Mario nickar instämmande.

– Du måste förstå, säger han. Du måste förstå att det inte är som turister vi kommit hit. Och vi har inte heller kommit som immigranter för att söka

arbete. Egentligen har vi aldrig velat komma hit!

– När jag fängslades, så inte var det Sverige jag tänkte på. Och sen, när jag blev frisläppt och inte hade någonstans att ta vägen, utan var tvungen att hålla mig gömd på gatan, under bilar, på nätterna, när utgångsförbudet rådde, så inte var det resan till Sverige jag tänkte på. Hela tiden tänkte jag bara på hur vi skulle kunna slå tillbaka. Hur vi skulle kunna organisera oss. Hur vi skulle kunna samla ihop oss...

– Det är det huvudet är fullt av fortfarande när man kommer hit. Att kunna åka var en befrielse. Men det kändes samtidigt bittert. Det var en befrielse, därför att det var det enda sättet att överleva. Men det var inte det jag ville. Det var något vi måste göra.

Kuppen födde isolering...

Innan vi började tala om känslan av att komma till Sverige från Chile, talade vi om kuppen. Om hur spänningen växte ute i »Nya Havanna» dagarna före den 11:e. Om hur sen kuppen högg av alla band mellan »Nya Havanna» och resten av Chile. Och hur inte bara de geografiska banden, utan också kontakten med partiledningarna högs av.

— Ovanför oss cirklade helikoptrarna och då och då susade ett jaktplan förbi på låg höjd, berättar Mario. Därefter försökte vi samla ihop oss. Vi höll möten och diskuterade hur vi skulle förvara oss. Vi visste ju att anfallet förr eller senare skulle komma. Men hur skulle vi förvara oss? Vi hade inga vapen. Och det kom inga heller. De vapengömmor som vi trodde att partierna hade byggt upp därute, fanns bara inte. Det enda som fanns var några enstaka gevär och pistoler införskaffade helt på individuell väg.

Mario och Silvia var medlemmar i olika partier. Båge hade en ledande ställning i »Nta Havanna». Så när militären kom, var det bl a för att leta efter dem.

...och väntan...

— Tiden fram tills militären kom var vidrig. Det var vidrigt sen också men på ett annat sätt. Då visste vi var vi hade dem. Men innan de kom kunde vi bara vänta. Vi väntade på instruktioner från partierna. Vi väntade på vapen. Och vi väntade på det oundvikliga anfallet.

— När militären sen kom, så var det inte med ett massivt anfall. Till en början kom de bara några stycken på en lastbil. Men det blev ändå inledningen till jakten. De frågade ut alla i poblacionen. Många var skräckslagna och några skvallrade. Så vi blev snabbt utpekade.

...och jakten och flykten

Så började jakten. Och med den flykten. Varje natt på ett nytt gömställe. På dagarna försöka ta kontakt med kamraterna. Försöka organisera. På nätterna söka upp platser dit man tror militären ännu inte kommit. Först fångas Mario. Han blir ställd inför

domstol och får ett långt fängelsestraff, men blir efter ett tag ändå frisläppt. Men knappt har han kommit ut förrän han arresteras igen. Och så fortsätter det. Han flyttas mellan olika fängelser och koncentrationsläger. Ibland är han ute en tid, men friheten blir mest en parentes i fängelsevistelsen. Silvia arresteras också men lyckas ta sig ut ur Chile, när hon blir tillfälligt fri. Och ett år senare lyckas alltså Mario också ta sig hit. Så är vi tillbaka där vi började, säger Mario.

Gröna gubbar och T-banefylla

— Vissa saker som slog mig i början kan så här efteråt nästan tyckas lite komiska. Som t ex det här med att när det var röd gubbe så stod folk snällt kvar vid övergångsställena och väntade tills ljuset slog om till grönt. Och det trots att det inte fanns någon polis i närheten!

Han skrattar till.

— Även om det låter komiskt så var det bl a sådana saker som bidrog till upplevelsen av att allting var så välordnat här. Men så fanns också allt det andra. Det här med ungdomarna i tunnelbanan. Jag begrep ingenting. Varför hängde de nere i tunnelbanan? Varför drack de så mycket öl? Varför slog de sönder så mycket på ett så onödigt sätt? Jag låter kanske moraliserande nu, men jag begrep ingenting av det. Och gör det egentligen fortfarande inte... Det är så destruktivt. — En av de första dagarna, inflikar Silvia, så kände jag det som om det var lika bra att vi åkte tillbaka. Här hade vi ingenting att göra. Det var ju ungdomar i mina barns ålder... vad hade de gemensamt? Vad skulle de prata om?

Okända grannar

Mario fortsätter:

— Men efter ett tag var det

andra saker som började kännas mer intensivt. Fr a var det det här med främlingsskapet, som inte bara beror på att jag inte är svensk. Fortfarande idag, nästan ett halvt år sedan jag kom hit, känner jag inte min granne. Kanske har vi setts någon gång i trappan, men vi har aldrig talat med varandra. Vi känner inte varandra. Skulle jag behöva hjälp, så vet jag inte om jag skulle våga gå till honom.

»Vi måste själva lägga oss i.»

— Det är svårt att känna sig som en del av ett kollektiv här. Jag upplever så starkt att människor är mycket mer individualiserade, mer uppslittrade här. Det är svårt att förklara. Men här, så känner jag det i alla fall, försöker man inte lösa problemet kollektivt i första hand. Istället vänder man sig till olika statliga institutioner och klagar på att saker och ting inte har fungerat som de borde. Jag menar inte att det är fel eller dåligt att det är så, bara att vi är vana vid någonting annat.

För oss var det en nödvändighet att själva lägga oss i hur skolan sköttes, annars skulle den förmodligen upphöra att fungera. För oss var det en nödvändighet att själva ta över marken från markägarna, att själva organisera våra bostadsområden och vårt husbyggande. Det var självklart att vända sig till grannarna — till kamraterna — om man hade problem av något slag. Så var det bland oss arbetare i vart fall. Vi var aktiva. Och till alla de här närliggande problemen kom också de mer övergripande politiska frågorna. Kampen mot mumierna, mot reaktionen. Men också den ideologiska kampen mellan de olika strömningarna inom arbetarrörelsen.

Klasskampen syntes

Mario tittar på Silvia och skrattar lite. De tillhörde som sagt olika partier och hade ofta olika uppfattningar. De har fört många heta diskussioner med varandra.

— Du måste förstå, säger Mario, att den politiska kampen, klasskampen, var nästan övertydlig för oss. Vi kände den i kött och blod. Det var den som låg bakom allt vi gjorde. Det var den som be-

stämde våra liv på ett direkt och påtagligt sätt.

Det är nog här förklaringen till den första chocken ligger. Vi kommer från ett land och från en situation där klasskampen syntes och där ens eget deltagande i kampen var alldeles självklar. Det var »lätt» att känna igen vänner och fiender. Men det var också så att vi som stod på samma sida om barrikaderna kunde hamna i häftiga motsättningar. För det var ingen rak process i Chile. Varje dag gällde det att fatta beslut om vilken väg som var den bästa. Det fanns olika uppfattningar inom vänstern och det finns det fortfarande idag. Det är därför tonen mellan oss klyktingar för svenskarna ofta kan verka hård och oförsonlig.

Visserligen är vi alla politiska flyktingar — åtminstone den stora majoriteten av oss — men vi upplevde processen från olika utgångspunkter, från olika slags deltagande i kampen. Och våra slutsatser är också olika. Den ideologiska kamp som fördes mellan oss under kampen i Chile fortsätter här i exilen. Den gör det därför att den rör avgörande frågor... frågor som har att göra med varför reaktionen lyckades vinna. Det har att göra med varför vi befinner oss här i Sverige och inte i Chile.

Att hamna i ett vakuum

— Men, fortsätter Mario, att komma från en sådan intensiv situation hit känns lite som att hamna i ett vakuum. Det som tidigare styrde ens liv och bestämde nästan alla steg man tog tycks plötsligt ha upphört att existera.

— Det är i alla fall så det känns. Det är det som är chocken. Och i den situationen blir ungdomarna i tunnelbanan och kontaktlösheten med grannarna något mycket skrämmande.

Det är jobbigt att ta sig ur den här känslan, fortsätter han. För till en början är det en känsla av att här inte finns någon klasskamp. Att formerna för kampen skulle betyda så mycket trodde jag aldrig. Nu, efter att ha bott här en tid, vet jag ju att det inte är så. Jag har läst om skogsarbetarnas strejk, om kampen för bättre lön, om

kampen mot ackordshetsen, jag upplever främlingskapet. Jag vet nu att det pågår en klasskamp här, även om jag inte deltar i den på samma sätt som jag gjorde i Chile.

Ideologiska fällor

— Men samtidigt tror jag att det är många som aldrig kommer förbi det här hindret, säger Silvia och tittar upp. För till det här med att de grundläggande motsättningarna i samhället tar sig andra uttryck kommer också hela trycket från konsumtionssamhället och allt vad det bär med sig i form av ideologiska fällor. Många faller för trycket. Många demoraliseras. Tycker att det är bra här, så varför hålla på och bråka. Det är så lätt också att motsvara — och utnyttja — de förväntningar många svenskar har på vad en latinamerikan, och främst en politisk flykting, är. Det är lätt att bara låta antyda lite om gerillan, så sätter det igång en hel kedja av associationer: Che, gerilla och snart är det bara frågan om äventyr. I och för sig är det inte svårt att förstå att många faller för de frestelser som finns. Men det är ledsamt.

»Vi måste arbeta politiskt även här»

— Det är bara genom att fortsätta arbeta politiskt som man undgår de här farorna, säger Silvia. Det kan låta som ett enkelt recept, men jag är över-

tygad om att det är så. Vi måste arbeta för våra kamrater i Latinamerika, men också i förhållande till vad som händer här. Vi sitter tysta ett tag innan Mario fortsätter:

— Det är också lätt att känna någon slags tacksamhetsskuld gentemot Sverige så där i största allmänhet. För tacksam är man ju. Man är glad för att man fått komma hit. Glad över att man får ekonomisk hjälp.

Men den här självklara tacksamhetskänslan kan så lätt vändas i någon slags underdånighet. En defensiv hållning som innebär att »tacksamheten» överskuggar allt, att man inte har rätt att kritisera det här samhället, att man inte ska blanda sig i den svenska politiken osv. Men jag menar att en av de många lärdomar vi måste dra av våra erfarenheter just är att det knappast finns några så snävt avgränsade problem att de bara berör människor som råkar ha samma slags pass. Det är självklart att jag är tacksam

för att jag kan vara här så länge som det inte går att återvända till Chile, men jag försöker bekämpa alla tendenser till underdånighet. Jag tänker inte avsäga mig min rätt att fungera som politisk varelse. Vad jag tycker om orättvisor och utsugning i Chile gäller här i Sverige också. Jag har inte en åsikt där och en här.

Från medkänsla till insikt

— Just det här kan vara svårt för många svenskar att förstå, säger Silvia. För det är så att många, många svenskar verkligen känner för Chile. De är beredda att ställa upp och hjälpa till. Många fördömer Pinochet och hans junta.

Många upprörs över orättvisorna. Men det kommer likaså till en gräns, och den går när det är dags att dra slutsatserna av de politiska motsättningarna som låg bakom kuppen. För då griper det in i deras liv här i Sverige också. Då blir det inte bara frågan

om att »tycka synd om» de förföljda chilensarna, utan då påverkar det hela ens hållning gentemot regeringen och kapitalisterna här i Sverige...

— Men det är inte så konstigt, svarar Mario. Om det är svårt för oss att dra slutsatser från våra erfarenheter i Chile, om vi chilensare drar så olika slutsatser som vi ju faktiskt gör, hur ska det då inte vara för svenskar med helt andra erfarenheter.

Vi måste lära oss — och er

— Men mitt i den här ganska förvirrade bilden av Sverige som vi fortfarande har kommit in i sån sak som Chilekommittén. En organisation som lyckats mobilisera tusentals människor i solidaritet med vår kamp. Och som fortfarande tre år efter kuppen är lika dynamisk. Jag tror att vi har mycket att lära oss av hur man inom Chilekommittén lyckats utveckla ett enhetsarbete. Och jag tror att vi genom att arbeta där både kan lära oss mycket och lära ut mycket. För det är ju det som måste vara det centrala: att vi kan använda den här tiden i exil att utbyta politiska erfarenheter i ett konkret arbete. Det måste vara det bästa sättet att förbereda återkomsten på...

L P

SKP:s broderparti stöder bojkott! SKP...

»För att dölja sin delaktighet i nederlaget i Chile har de chilenska revisionisterna och Sovjetunionen startat en kampanj för »total bojkott på alla plan» av juntan.»

(Gnistan nr 30/76.)

»Revisionisternas, trotskisternas och den ryska socialimperialismens kampanj mot Chilejuntan syftar också till att vända uppmärksamheten bort från det faktum, att det inte är »reaktionära» eller fascistiska regimer i tredje världen och Europa som hotar världsfreden idag, utan de bägge supermakternas rivalitet om världs-

herraväldet, och framskjutit allt den ryska socialimperialismens offensiv. (...)

Bojkottlinjen är en del av denna pro-imperialistiska kampanj.»

(Christer Lundgren i förordet till SKP:s Chile-broschyr »Så kämpar motståndsrörelsen i Chile».)

...och dess broderparti

»Öppen bojkott eller ekonomisk begränsning, vägran att förhandla med juntan/ om /den chilenska/ utrikesskulden, vägran att

förse den med reservdelar och maskiner, begränsning av handel och krediter eller helt enkelt vägran att nå någon som helst ekonomisk förbindelse eller handelsförbindelse med den chilenska militärjuntan, eller frysning av militärhjälp, kort sagt: Påtryckningar på olika plan, allt detta är med sällsynta undantag högst positivt och bidrar till den kamp vårt folk utkämpar för att störta diktaturen.»

(SKP:s chilenska broderorganisation PCR i sin tidning El Pueblo, nr 63, december 1975.)

Som framgår av citaten här bredvid står SKP-ledningens Chilepolitik i skarp motsättning till det egna broderpartiet PCR:s linje. Medan SKP-ledningen fördömer bojkotten som en sovjetisk dimridå, så betraktar PCR — liksom Chilekommittén — bojkottarbetet som ett viktigt stöd för kampen i Chile. Och det är inte den enda motsättningen mellan SKP:s ledning och broderpartiet PCR. Vid en jämförelse på flera punkter blir det i själva verket inte mycket kvar av det »helhjärtade» och »reserverade» stöd till PCR som SKP-ledningen så ofta deklarerat.

Mer om SKP, Chile och solidaritetsrörelsen kan du läsa i en småskrift som Chilekommittén ger ut vid årsskiftet.

Det okända Latinamerika

Puerto Rico

USA:s representanthus i mars 1954. Några skott ekar genom byggnaden. Lolita Lebrón och fyra andra nationalister har öppnat eld. Med sina skott vill de rikta världens uppmärksamhet mot sitt förtryckta hemland – Puerto Rico.

På spanska betyder Puerto Rico »den rika hamnen». Och ön är också rik. Profit Island (= vinstön) kallas den i de broschyrer som USA ger ut. Men att vara puertoricain innebär för det mesta att vara fattig.

Genom en invasion 1898 lade USA sin järnhand över Puerto Rico – samma år som USA också erövrade Cuba. Puerto Rico har visserligen fått en viss självstyrelse inskriven i sin författning. Men viktiga frågor som handeln med andra länder, valutan, in- och utvandringen och de militära förhållandena avgörs fortfarande i USA. I själva verket är Puerto Rico fortfarande en koloni till Förenta Staterna. Landets utveckling bestäms således i första hand av de nordamerikanska företagens behov.

Det visas tydligt av att de nordamerikanska företagen står för 85 % av alla investeringar i Puerto Rico. I början av nittonhundratalet lönade det sig bäst att odla socker och tobak. Nu sysslar de USA-ägda företagen huvudsakligen med mineralhantering, oljeraffinering, petrokemiska produkter och turism. Under senare år har det blivit praktiskt för USA

att lämna över sina miljöfarliga industrier till Puerto Rico.

Trots sin litenhet – Puerto Rico är något större än Småland – är landet en viktig avsättningsmarknad för USA. Hur otroligt det än kan låta är Puerto Rico USA:s femte största kund i världen. Ön köper alltså mer nordamerikanska varor än tex Frankrike, Brasilien eller Sverige.

Ur Förenta Staternas synpunkt har Puerto Rico ett mycket strategiskt läge – mitt emellan Nord- och Sydamerika. Därför har Puerto Rico fått sätta 13 % av sin bästa åkerjord till USA:s militära anläggningar. Dessa baser har USA haft stor nytta av – tex 1965, då amerikanska trupper brutalt slog ner ett folkligt uppror i Dominikanska Republiken.

Det är det puertoricanska folket som fått betala priset för USA:s goda affärer på Puerto Rico. I genomsnitt får en puertoricain bara hälften så mycket i lön som en nordamerikan – trots att det är dyrare att leva på Puerto Rico än i New York. Arbetslösheten ligger på ca 20 %. Av knappa fem miljoner puertoricain har därför två miljoner tvingats emigrera till USA, där de utgör en billig arbetskraftsreserv tillsammans med mexikaner och svarta. Dessutom har 35 % av de puertoricanska kvinnorna i fruktbar ålder förmåtts sterilisera sig.

Puertoricainerna har inte stillatigande accepterat USA:s utsgning. Sedan 1950-talet har motståndet mot USA-regimen antagit mera organiserade for-

Fortsättning på sida 22

Inför valen den 19 september ansökte Chilekommittén i Stockholm centralt om insamlingsstillstånd för valdagen. Tillståndet beviljades och Röda Korset fick konkurrens om småslantarna av de Chileaktivister som med bössor och bulletiner anslöt sig till den övriga folksamlingen utanför vallokalerna. Att detta inte skulle ses med blida ögon från alla håll var givet.

Också på Södermalm gick lokalkommitténs medlemmar ut på valdagen för att samla in pengar till motståndskampen i Chile. Anna-Maria Bott var en av dem. Hon ställde sig utanför Sofia skola, på föreskrivet avstånd från själva vallokalen. Då hon stått där i en halvtimme kom emellertid en valsedelsutdelare från Folkpartiet fram till henne och upplyste henne om att hon inte fick stå där. Han fick se hennes tillståndsnr och men vidhöll sin ståndpunkt. En stund senare kommer två poliser till platsen och ber henne försvinna.

Anna-Maria visade åter sitt tillståndsnr och undrade vad det hela egentligen rörde sig om, vilka som hade skickat dit dem.

»Ja, det är skolan», snäste en av dem, varpå han hotade med att ta henne med till

polisstationen för registrering om hon var uppkäftig.

Anna-Maria kände inte till den exakta innebörden av tillståndet. Inte heller krävde hon att poliserna legitimerade sig för att senare kunna göra en anmälan mot dem. Hon satte inte hårt mot hårt utan tog sin bössa och sina bulletiner och gick därifrån.

Senare fick hon veta att det var moderaternas representant som hade kallat på polis.

»Varför ville folkpartiets och moderaternas representanter hindra mig från att bedriva solidaritetsarbete för Chile folk», frågar Anna-Maria.

»Varför blev jag bortkörd trots tillstånd?»

Att högvindarna tilltar i styrka blir allt tydligare. Vi måste kunna hävda oss mot övergrepp som det ovanstående! För att vi ska kunna göra det krävs det att vi känner till bestämmelserna och våra rättigheter tex vid bössinsamling på offentliga platser eller på appellmöten.

I Chilebulletinen nr 5/6-75 hade vi en artikel om yttrandefriheten. I samma nummer finns också en recension av en viktig handbok för alla som bedriver antiimperialistiskt arbete. Den heter »Yttrandefrihetens gränser. Om rätten till folklig opinionsbildning» och är skriven av två jurister, Göran Bodin och Staffan Rylander (Wahlström & Widstrand, ca 29.-). Läs den och använd den!

Nästa etapp: 2 milj till Chile!

Chileinsamlingen är uppe i 1 302 000 kronor. En hygg-
lig summa, men inget att
slä sig till ro med. Fort-
sätt stöda motståndskam-
pen, pg 65 39 28 - 2.
Chilekommittén.

Fortsättning från sida 11

het. Generalerna lyckades i ett tidigare skede på ett skick-
ligt sätt sätta likhetstecken
mellan dem som attackerade
regeringen från vänster - »los
ultras» som den officiella be-
teckningen löd - och höger-
extremistiska rörelser. Det är
ett faktum att olika höger-
rörelser - ofta med rötter i
det gamla APRA-partiet för-
sökte utnyttja mycket av det
spontana missnöje som fun-
nits för egna syften. I rege-
ringspropagandan blev all kri-
tik samma sak; revolutions-
fientlig extremism. Och
genom att koppla ihop den
med CIA lyckades regeringen
sprida stor förvirring bland
stora grupper - även inom
arbetarklassen.

Idag är den typen av argu-
ment omöjliga. Det hjälper
inte att regeringen samtidigt
som den stänger vänstertid-
ningar också förbjuder höger-
reaktionära tidningar. Idag
protesterar t o m de »folkliga
organisationer» som rege-
ringen själv initierat.

Arbetarna är inte besegrade

Även om den peruanska eko-
nomin i allt större utsträck-
ning är på väg in i samma
banor som den chilenska eller
argentinska och även om
general Bermudez anstränger
sig för att etablera fördjupade
relationer med sin granne i
söder, så kan vi inte jämföra
Peru med Chile och Argen-
tina.

Den typen av kupp har inte
skett i Peru. Det har inte varit
någon slakt på arbetarna -
ännu. Arbetarnas organisatio-
ner har inte krossats.

De peruanska arbetarna har
ännu inte i massiv skala gått

Ut yankees - exploatorer! skrev gruvarbetarna på husväg-
garna i Morrococha under Velasco-tiden. Idag välkomnas
yankees av regeringen i Lima.

ut i kamp mot regeringen.
Flera omfattande strejker -
som i några fall t o m ledde
till direkta konfrontationer
med armén - har dock
genomförts under året. Frå-
gan har det varit strejker för högre
löner.

Men eftersom den peruanska
staten har spelat en mycket
aktiv roll inom ekonomin,
och eftersom det är just de
ekonomiska problemen som
ligger bakom de senare årens
allt tydligare högersvängning,
så ha strejkerna mycket t
snabbt kommit att riktas mot
regeringen.

Hårt mot hårt

Det finns dock all anledning
att tro att de peruanska arbe-
tarna kommer att sätta hårt
mot hårt. De kommer att
försvara landvinningar de -
trots allt - gjort under de
senaste åtta åren. Den pågå-
ende fiskarstrejken är ett
exempel på att så redan skett.
Regeringen publicerade i juli
ett dekret där den förstär-

ligade fiskeflottan bjöds ut till
privata ägare. Vid fiskesäsong-
ens början i oktober gav fis-
karna regeringen svar på tal
genom att utlysa strejk.

Arbetarna kommer inte att
stillatigande acceptera de om-
fattande avskedandena och de
största lönesänkningarna på
30 år som regeringen nu håller
på att genomföra. Och i
denna kamp kommer de att få
stöd av andra sektorer av be-
folkningen, inte minst de sek-
torer som regeringen försökte
mobilisera till stöd för sig
själv genom att intiera en
mängd olika slags massorga-
nisationer. För trots att dessa
organisationer varit topp-
styrda och begränsade i sin
inriktning så har de bidragit
till att ge ett självförtroende
och en erfarenhet som inte
tidigare fanns.

De vapen som regeringen såg
som sina egna kommer därför
- paradoxalt nog - att vän-
das mot den.

L P

Fortsättning från sida 21

mer. De två största partierna
som idag kämpar för Puerto
Ricos självständighet är dels
(Partido Independista Puer-
torriqueño, dels PSP (Partido
Socialista Puertorriqueño). En
gren av PSP arbetar också i
USA, där många av dess
medlemmar har tillhört
»Young Lord» - en puerto-
ricansk motsvarighet till
Svarta Pantrarna. PSP har
närmast Cuba och Östeuropa
som ideologiska förebilder

och det är också dessa länder
som drivit Puerto Ricos sak i
FN.

De flesta fackföreningsan-
slutna arbetarna tillhör de
självständiga fackföreningarna
- dvs de som inte tillhör
USA:s »LO». De strejker som
en del av dessa fackföreningar
genomför utgör ett viktigt
inslag i kampen mot USA-
imperialismen. Tex har guver-
nören bara de senaste åren
varit tvungen att kalla in
nationalgardet flera gånger för
att slå ner dem.

I FN har Puerto Ricos sak
avancerat så långt som till
koloniala utskottet. Men fort-
farande - 22 år senare -

sitter Lolita Lebrón och hen-
nes kamrater fängslade i USA.

På det västra halvklotet finns
det inte några politiska fångar

som suttit fängslade så länge
som de - en symbol för det

puertoricanska folkets li-
dande.

L H

Från och med nyår kommer våra prenumeranter att tillsammans med Chilebulletinen få en bilaga – Nyheter från Latinamerika.

Nyheter från Latinamerika utges av UBV (Utbildning

för Bistandsverksamhet). Den innehåller fortlöpande redogörelser för utvecklingen på den latinamerikanska kontinenten. Den är tänkt som ett komplement till Chilebulletinen, som i brist på resurser och spalt-

God Jul och Gott Nytt År

utrymme inte i varje nummer kan behandla situationen i alla latinamerikanska länder.

Tills vidare går bilagan ut på prov och endast till prenumeranterna, men om försöket utfaller väl hoppas vi kunna utvidga utgivningen till att omfatta även lösnummerköpare. Det finns även möjlighet att prenumerera separat på Nyheter från Latinamerika. En sådan prenumeration kostar 15 kr/år och går genom UBV, pg 13 60 46-0.

I och med årsskiftet inträffar även en del andra förändringar. Prenumerationspriset för Chilebulletinen höjs till 25 kr för 7 nummer, stödprenumeration 50 kr.

Alla prenumerationer ska i fortsättningen betalas in på ett nytt postgirokonto: 504 88-6 (Chilebulletinen).

Samma konto ska du använda om du vill beställa äldre nr av bulletinen. Årgångarna 1974-76 finns fortfarande kompletta och kostar 10 kr per årgång. Av årgång 1973 finns nr 1, 2 och 4. De kostar 5 kr. Enstaka nr kostar 2 kr. Ange på talongen vilka årgångar/nr du vill ha.

Det nya kontot ska endast användas för dessa ändamål. För alla andra inbetalningar ska vårt vanliga postgirokonto 88 72 33-5 användas.

En annan glädjande nyhet: Chilebulletinen ska flytta! Från och med början av december hittar ni oss på Grev Turegatan 15, 1 tr. Postadressen förblir densamma som tidigare, Box 622, 101 28 Stockholm, däremot får vi ett nytt telefonnummer: 08-61 88 41.

CHILEBULLETTINEN

Prenumerationspris för 7 nummer framåt: 25 kr. Stödprenumeration: 50 kr. Betalas på postgiro 504 88 - 6, Chilebulletinen. Ange på talongen från och med vilket nummer prenumerationen ska börja.

Chilebulletinens adress: Box 622, 101 28 Stockholm.

Telefon: 08/61 88 41.

Ansvarig utgivare: Anna-Karin Sjödin

Redaktionssekreterare: Eva Nyberg

Detta nummer presslagt 23 november.

CHILEKOMMITTEN

Chilekommittén bildades som solidaritetsorganisation i december 1971. Efter militärkuppen i Chile den 11 september 1973 är Chilekommittén i Sverige en del av den internationella solidaritetsrörelsen för motståndskampen i Chile.

Sedan den första nationella kongressen i december 1973 är Chilekommittén en riksorganisation med gemensamma stadgar och gemensam styrelse för hela landet.

Chilekommitténs målsättning är att politiskt och materiellt stödja motståndskampen i Chile samt att sprida lärdomar om den chilenska arbetarklassens kamp före och efter gorillakuppen. Chilekommitténs insamlade medel går oavkortat till motståndskampen inne i Chile. Chilekommittén är partipolitiskt obunden och tillåter olika politiska riktningar och tendenser att komma till uttryck såvida inte tendenserna går emot kommitténs plattform

Chilekommittén arbetar efter följande fyra huvudparoller:

**STÖD DET CHILENSKA FOLKETS KAMP MOT FASCISM – FÖR SOCIALISM!
BEKÄMPA IMPERIALISMEN!**

STÖD MOTSTÅNDET – BOJKOTTA DIKTATUREN!

FRIGE DE POLITISKA FÅNGARNA!

Medlemmar i Chilekommittén kan personer men inte organisationer bli som arbetar i enlighet med organisationens stadgar och utåt stöder dessa samt betalar medlemsavgift. Det fordras också att man under två månader arbetat aktivt i en lokalkommitté och därefter valts in av lokalkommitténs medlemmar.

Personer som stöder Chilekommitténs målsättning men inte aktivt deltar i dess arbete kan teckna stödmedlemskap i vilket ingår en prenumeration på Chilebulletinen.

Chilekommitténs kansli (tel: 08/21 27 23, adress som bulletinen) ger närmare upplysningar och sätter dig i kontakt med närmaste lokalkommitté!

I Sverige finns Chilekommittén på följande orter:

Årka, Boden, Borlänge, Borås, Eksjö, Enköping, Eskilstuna, Eslöv, Falun, Filipstad, Flen-Katrineholm, Gislaved, Gävle, Göteborg, Halmstad, Helsingborg, Härnösand, Hassleholm, Jokkmokk, Jönköping, Kalix, Kalmar, Karlskrona, Karlskoga, Karlstad, Kiruna, Kramfors, Kristianstad, Kristinehamn, Kävlinge, Köping, Landskrona, Linköping, Ljusdal, Ludvika, Luleå, Lund, Lycksele, Malmberget, Malmö, Malung, Molkom, Motala, Norrahammar, Norrköping, Nybro, Nyköping-Oxelösund, Nynäshamn, Nassjö, Oskarshamn, Perstorp, Raslätt, Skellefteå, Sundsvall, Södertälje, Umeå, Uppsala, Varberg, Visby, Västervik, Västerås, Växjö, Öland, Örebro, Örsköldsvik, Österlen, Östersund.

I Stor-Stockholm finns följande Chilekommittéer:

AMU-Liljeholmen, Bergshamra, Botkyrka, Brännkyrka-Vantör, Farsta, Haninge, Huddinge, Hägerslén, Järlålla, Kungsholmen, Lappkärrsberget, Lidingö, Nacka, Skarpnäck, Solberga, Sollentuna, Solna, Södermalm, Teknis, Tensta-Rinkeby, Tyresö, Täby, Universitetet, Upplands Väsby, Vallentuna, Vasa-Norrmalm, Vaxholm, Varberg-Litja, Västerort, Åkersberga, Årsta, Östermalm.

Tryck: Revo-Press, Göteborg

Han gav Friedman priset:

"Vi är inga teologer!"

– Vi skulle kunnat ge priset till en Naziekonom i fyrtiotalets Tyskland, om vi da bedömt hans arbete som värdefullt. Vi är inga teologer.

Ett klagörande från professor Erik Lundberg, ordförande i den kommitté som givit Milton Friedman nobelpriset i ekonomi.

Chilebulletinen har knappt inlett sin första intervjufråga till professor Lundberg, förrän han avbryter:

– Men har ni inte läst vårt uttalande! Det är inte för sina politiska förslag Friedman får priset, utan för sina vetenskapliga insatser, sin forskning kring penningmängdens betydelse. Jämför med Gunnar Myrdal. Han fick priset trots att han varit rådgivare till regeringen i Iran.

Men måste man inte se till pristagarens totala insats. Friedmans teorier innebär att man avskaffar fackföreningar, privatiserar sjukvård och utbildning, möter inflationen

med hög arbetslöshet. Gör det att isolera sina teorier från en politisk verklighet?

– Vi håller inte med Friedman när han vill avskaffa fackföreningarna. Och vi tycker att det är ett orimligt socialt pris på att omsätta hans överdrivna teorier i praktiken. Men vi tar inte hänsyn till hans överdrifter när vi delar ut priset utan till hans bidrag till den ekonomiska forskningen.

Innebär det att ni skulle kunna tänka er att dela ut priset till en Naziekonom i fyrtiotalets Tyskland, om ni bedömde hans forskningsinsatser som värdefulla?

– Ja, vi har ju givit priset till kommunister. Och fysikpriset har gått till forskare som experimenterat med bomber.

Men det står ju i Nobelstiftelsens grundstadgar: »Priset ska gå till den, som gjort mänskligheten den största nytta.» Anser ni Friedmans insatser i Chile motsvara det kravet?

– Det får han själv bedöma. Priskommittén kan inte tolka vad som är till nytta för mänskligheten. Vi är inga teologer.

priset till Friedman »innebär ett viktigt stöd för oss, eftersom regeringens ekonomiska politik följer hans teorier». Är inte priskommittén därmed ansvarig för att Chilejuntan får bättre internationell PR?

– Nej, det är helt orimligt att vi ska ta hänsyn till sådant. Vi kan inte bry oss om att regimen i Chile griper den chansen. Då skulle vi lika gärna kunna undvika att ge priset till Friedman för att han varit rådgivare till andra regeringar, som den amerikanska.

Nobelpriset har ett högt PR-värde. En juntatrogen chilensk finansman har sagt att

En bra idé, tycker Chilebulletinen.

M.N.

Jag är intresserad av att

☐ komma i kontakt med en lokalkommitté

☐ vara med i en studiecirkel om Chile

Namn.....

Adress.....

Telefon.....

Skicka in talongen till Chilekommittén

Boks 672 101 38 Stockholm.